

TÜRKİYE'DE ERKEN YAŞTA EVLİLİK TECRÜBELERİ VE ALGILARI

Hollanda Kraliyeti

TÜRKİYE'DE ERKEN YAŞTA EVLİLİK TECRÜBELERİ VE ALGILARI

Yazarlar:

Burcu Kalpaklıoğlu
Rümeysa Çamdereli

Grafik Tasarım:

Büşra Yurtseven

© Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü
Havle Kadın Derneği'nin izni olmadan hiçbir elektronik veya
mekanik formatta ve araçla (kayıt, bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz.
Mayıs, 2021

Bu yayın Hollanda B y kel liği İnsan Hakları desteğiyle yürütülen bir proje kapsamında hazırlanmıŐtır. Bu yayının içeriğinden yalnızca Havle Kadın Derneği sorumlu olup herhangi bir Şekilde Hollanda B y kel liği'nin görüŐlerini yansıtılmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
BÖLÜM 1: GİRİŞ	4
1.1. LİTERATÜR TARAMASI	5
1.2 ERKEN YAŞTA EVLİLİK KAVRAMSALLAŞTIRMASI	6
1.3 YÖNTEM	6
1.3.1 Niceliksel Araştırmanın Yöntemi	7
1.3.2. Niteliksel Araştırmanın Yöntemi	9
BÖLÜM 2: ARAŞTIRMA SONUÇLARI	10
2.1 EVLİLİK YAŞI	10
2.2 EVLİLİK YAŞINA DİNİ YAKLAŞIMLAR	17
2.3 AİLE RIZASI	22
2.4 AİLE RIZASINA DİNİ YAKLAŞIMLAR	23
2.5 NİKAH TERCİHLERİ	25
2.6 İMAM NİKAHINA YAKLAŞIMLAR	26

2.7 ERKEN YAŞTA EVLİLİK ALGILARI	27
2.8 ERKEN YAŞTA EVLİLİK TECRÜBELERİ	35
2.8.1 AŞık olma vs. ailenin zorlaması ikiliğini aşmak	36
2.8.2 Ahlaki bir g¼venlik stratejisi olarak erken evlilik	40
2.8.3 Genç kızlar için g¼venli alanların ve başka bir tahayy¼l¼n imkanının olmayışı	41
2.8.4 Şiddete açıklık	43
2.8.5 Eğitimden ve istihdamdan kopuş	45
2.8.6 D¼Ő¼k yapma oranı	47
2.8.7 Evlilik içinde cinsellik	47
2.8.8 Erken annelik	48
2.9 EVLİLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI	50
2.9.1 Evlilik anlatıları	50
2.9.2 Evlilik içindeki sorumluluklar	53
2.9.3 Evlilikteki haklar ve sorumluluklara dini yaklaşımlar	55
2.10 G¼NDELİK HAYATTA DİN VE DİNİ BİLGİYİ EDİNME YOLLARI	59
BÖL¼M 3: ŞEHİRLERDEN BULGULAR	64
BÖL¼M 4: SONUÇLAR VE ÖNERİLER	67

ÖZET

Havle Kadın Derneği, Hollanda Büyükelçiliği'ne bağlı İnsan Hakları Programı'nın desteğiyle ve YADA (Yaşama Dair Vakıf)'ın katkılarıyla, erken yaşta evliliklere yönelik algıyı ve özelde de erken yaşta evliliklere zemin hazırlayan etkenleri anlamayı hedefleyen ve Türkiye'yi temsil edecek kapsamlı bir örnekleme yapılan bir anket çalışmasından ve derinlemesine görüşmelerden oluşan bir saha araştırması yürüttü.

Araştırmanın analizi aşağıdaki başlıklar etrafında gerçekleştirilmiştir:

- » Evlilik tecrübesi ve evlilik algısı
- » Erken yaşta evlilik tecrübesi ve algısı
- » Dine yönelik algı ve erken yaşta evliliğe yönelik söylemlerin dini yorumlarla ilişkisi
- » Toplumsal normlar

Derinlemesine mülakatlar ve anket çalışmasının analizini şu şekilde özetleyebiliriz:

Hem derinlemesine görüşmeler hem de yapılan anketlerden yola çıkarak şunu açıkça söyleyebiliriz ki Türkiye'de yaşayan insanlar 18 yaşın altında yapılan evliliklere çok büyük oranda karşı duruyorlar. Ankete katılan katılımcılara sorduğumuz "Bir kızınız olsa ya da varsa 18 yaşından önce evlendirir misiniz?" sorusuna %91.8 oranında hayır cevabı aldık. Erkekler ve kadınlar benzer oranlarda karşı çıkarken, 50 yaş üstü katılımcılarda bu karşı çıkış azalıyor. Derinlemesine mülakat yaptığımız kadınlar ve erkekler için ise erken yaşta evliliklerin çocuklukla, yaşanmamış çocukluklarla, cahillikle, aklının yetmemesiyle, zulümle, şiddetle, korkuyla, mahrumiyetle yan yana düşünüldüğünü görüyoruz.

Anket çalışmasında kadınlar için ideal evlilik yaşının ağırlıklı ortalaması 23 olarak hesaplanırken bu değer erkekler için 25 olduğunu görüyoruz. Derinlemesine görüşmelerde ifade edilen yaş aralıkları da anket çalışmasındaki bulgulara yakınen görüşmeciler erken yaşta evliliğe karşı çıkıp hem kadınların hem de erkeklerin belirli bir "olgunluğa" sahip olduktan sonra evlenmeleri gerektiğini ifade ettiler. Genç kadınların "eğitimlerini tamamlamaları", "ekonomik özgürlüğe" sahip olmaları, "kendi ayakları üzerinde durmaları", "karakterin ve kişiliğin oturması" bu olgunluğu sağlarken, genç erkeklerin evlenebilmek için evi geçindirebiliyor olmaları ve duygusal olgunluğa sahip olmaları gerektiği sıkça zikredildi. Erkeklerin duygusal olgunluğu kadınlara nispeten daha geç kazandıkları ve daha geç sorumluluk sahibi oldukları çokça ifade edilen detaylardan birisiydi. Derinlemesine görüşmelerde dikkatimizi çeken unsurlardan biri de görüşmecilerin birçoğunun evlilik yaşına üst sınırlar koyması ve özellikle doğurganlık ve anneliğin bu sınırların temelini oluşturmasıydı. Yani genç kadınların evlilik için "iyi bir anne" olabilecek bir fiziksel

ve duygusal olgunluğa sahip olmaları gerektiği düşünülürken, aynı zamanda evlilik kararında seçici davranmayacakları ve çocuk sahibi olmak için fiziksel ve zihinsel olarak yorgun olmayacakları bir yaş uygun görülüyor kadınlar için.

» Anket çalışmasında genç kızların ve erkeklerin evlilik dışı cinsel ilişki yaşamalarının veya evlenmek istemelerinin erken yaşta evliliklere karşı çıkışı azaltan bir etken olduğunu gördük. Erken yaşta evlenmiş olan kadınlarla yapılan niteliksel görüşmelerde de kadınlar, genç kızların biriyle flört etmesinin, erkek arkadaşlarının olmalarının, bütün bunların yaşanma ihtimalinin ve kızlarının “adlarının çıkma” ihtimalinin düşünülmesinin onların erken yaşta evlendirilmelerine ya da evlenmeye teşvik edilmelerine yol açtığını ifade etti. Dolayısıyla cinsellik erken yaşta evliliklere karşı çıkışa ket vuran önemli bir oyunbozan olarak anlatıldı. Buradan yola çıkarak, araştırmamızda erken yaşta evlilik motivasyonu olarak en çok öne çıkan şeyin genç kızların cinselliği üzerinden kurulan bir ahlak anlayışı ve toplumsal normlar olduğunu söylemek mümkün.

» Derinlemesine görüşmelerde erken yaşta evlenen kadınların hiçbiri evlenme hikayelerinden bahsederken kendilerinin ya da ailelerinin dini bir motivasyonu olduğundan söz etmedi. Soru formunda erken yaşta evliliklerle ilgili dini yaklaşımlarını sordığımız bölüme gelene kadar görüşmecilerin hiçbiri erken yaşta evlilikler bağlamında dini bir referansta bulunmadı. Buradan erken yaşta evliliklerde dinin bir motivasyon kaynağı olarak ifade edilmediğini görüyoruz. Ancak biz sordumuzda görüşmecilerin birçoğu İslam dininin erken yaşta evliliklere izin verdiğini ifade etti. Bir başka deyişle, görüşme yaptığımız insanlar dini yorumlarda buna bir açık kapı bırakıldığını düşünüyorlar. Dolayısıyla, dinin insanların gündelik hayatlarındaki kararlarını şekillendirmedeki gözle görünen ve görünmeyen etkileri düşünülecek olursa, buradan doğan meşruiyetin insanların erken yaşta evlilikler konusundaki soru işaretlerini azaltabileceğini tahmin ediyoruz. Yani, İslam dininin günümüzdeki yorumlarında erken yaşta evliliklere açık bir kapı bırakılmış olmasa, dinin caydırıcı bir etkisi olabileceğini düşünüyoruz.

» Derinlemesine mülakatlarda görüşmecilerin tamamına yakını erken yaşta evliliklerin dinen meşru olduğunu ifade ederken, bunlardan bir kısmı, çoğunlukla kadınlar, dinen meşru olsa da erken evliliklerin kadınların hayatında yol açtığı sorunları ifade ederek bu duruma soru işaretiyle baktılar. Görüşmecilerden sadece iki kadın ise erken evliliklerin dinen de meşru olmadığını ifade etti. Bunlardan yola çıkarak, erken evliliklere yaklaşımlarda kadınlar ve erkekler arasında gözle görülür bir fark olduğunu söyleyebiliriz. Kadınlar hem kendi tecrübelerinden hem de etraflarında yaşayan kadınların tecrübelerine olan açıklıklarından ötürü erken yaşta evliliklere dinen verildiği düşünülen izne mesafe koyuyorlar. Buradaki bir diğer önemli nokta ise, katılanların birçoğunun İslam dinini normlardan oluşan ve tarihsel olarak insanların ihtiyacına göre değişmeyen holistik bir kurallar bütünü olarak düşünmesi. Bunun yanında bu kurallar bütünüyle gündelik hayat pratikleri arasındaki büyük bir boşluk var. Yani kadınların tekil tecrübeleri bu normlara uymuyor, bu normları değiştirmek ve dönüştürmek için zorluyor. Erken yaşta evlenen genç kadınların hikayelerindeki şiddet ve zorluklar, her ne kadar erken yaşta evlilikle ilgili yapılan İslami yorumları değiştirilemez olarak görseler de bu normlarla mesafelenmelerini sağlıyor.

1 | GİRİŞ

Havle Kadın Derneği olarak bizler İslam dininin ataerkil yorumlarına alternatif olabilecek feminist yorumlar üretmeyi ve bu yorumları yaygınlaştırmayı hedefliyoruz. Toplumsal cinsiyet meseleleri konusunda yapılan İslami yorumların İslam'a içkin, kutsal ve sorgulanamaz olarak görülmesine karşı çıkıyor ve bu yorumların bireylerin ihtiyaçlarına, toplumsal değişimlere ve hukuk sistemlerine göre değişime açık olabileceğini savunuyoruz.

Havle Kadın Derneği olarak bizler İslam dininin ataerkil yorumlarına alternatif olabilecek feminist yorumlar üretmeyi ve bu yorumları yaygınlaştırmayı hedefliyoruz. Toplumsal cinsiyet meseleleri konusunda yapılan İslami yorumların İslam'a içkin, kutsal ve sorgulanamaz olarak görülmesine karşı çıkıyor ve bu yorumların bireylerin ihtiyaçlarına, toplumsal değişimlere ve hukuk sistemlerine göre değişime açık olabileceğini savunuyoruz.

Havle Kadın Derneği olarak bizler İslam dininin ataerkil yorumlarına alternatif olabilecek feminist yorumlar üretmeyi ve bu yorumları yaygınlaştırmayı hedefliyoruz. Toplumsal cinsiyet meseleleri konusunda yapılan İslami yorumların İslam'a içkin, kutsal ve sorgulanamaz olarak görülmesine karşı çıkıyor ve bu yorumların bireylerin ihtiyaçlarına, toplumsal değişimlere ve hukuk sistemlerine göre değişime açık olabileceğini savunuyoruz. Öte yandan, kadınların özgürlüğü ve eşitliği yönünde mücadele ederken kadınların içinde buldukları toplumsal ilişkiler ağlarını, ailevi ve dini aidiyetlerini ve bu aidiyetlerden doğan dertlerini ve arzularını da dikkate alma gayesindeyiz. TCK'nın 103. maddesindeki değişim önerisiyle birlikte çocuk yaşta evliliklerin önünün açılmasının gündeme geldiği, aile ve evliliğe yönelik muhafazakar değerlerin yükseldiği, siyasi aktörlerin evlilik yaşına dair söylemler ürettiği, kadınların sadece aile içerisindeki konumlarıyla tanıdığı neoliberal ve muhafazakar politikaların ayyuka çıktığı günümüz Türkiye'sinde erken yaşta evlilik tartışmaları bizim dert edindiğimiz meselelerin kesişiminde durduğu için bu konuda bir araştırma yapmak istedik. Çünkü siyasi alanda erken evliliğe yönelik söylemlerin etrafında doğrudan

olmasa bile örtük bir şekilde dini referanslar bulutu dolanıyor ve daha genelde de evlilik, evlilik yaşı ve aileyi koruma yönünde geliştirilen söylemler dini ve muhafazakar değerlerle ilişkilendiriliyor.

Böyle bir arka plandan yola çıktığımız bu araştırma ile erken yaşta evlilik motivasyonlarını, erken yaşta evliliğe yönelik algıyı ve dini yorumların erken yaşta evlilik algısıyla olan ilişkisini anlamaya çalıştık. Araştırmada bir yandan farklı yaşlardan, toplumsal sınıflardan, eğitim seviyesinden ve Türkiye'nin farklı coğrafyalarında gelen kadınlar ve erkekler tarafından erken evliliğin ne ifade ettiğini ve nasıl tecrübe edildiğini, bir yandan da evliliğe ve toplumsal cinsiyete dair dini meselelerin dinle aidiyet kuran veya kurmayan insanlar tarafından nasıl yorumlandığını ve İslam dininin insanların gündelik hayatını etkilemede ve tahayyüllerini şekillendirmede nasıl iş gördüğünü anlamaya çalıştık.

Hollanda Büyükelçiliği'ne bağlı İnsan Hakları Programı tarafından desteklenen bu araştırmada erken yaşta evliliklere yaklaşımlarda dini yorumların ve toplumsal cinsiyete dayalı normların rolünü araştırmanın çerçevesini geniş tutarak anlamaya çalıştık. Görüştüğümüz kadınlara ve erkeklere evlilik yaşamları, annelik ve babalığa yükledikleri anlamlar ve tecrübeleri, ev içindeki kararlara katılmaları, erken yaşta evliliğe bakışları, İslam dinine yönelik algıları ve erken yaşta evlilik tecrübeleri başlıkları altında gruplayabileceğimiz geniş bir yelpazede sorular sorduk. Niceliksel veriler bize Türkiye genelini temsil eden ve özellikle politik alanda yapacağımız savunuculuk faaliyetlerine katkı sunacak veriler sunarken, niteliksel görüşmelerde ise çok farklı arka planlardan gelen ve İslam diniyle çok farklı şekillerde ilişkilenen veya ilişkilenmeyen katılımcıların gündelik hayatlarına, anlam dünyalarına, arzularına ve beklentilerine dair edindiğimiz bilgiler niceliksel görüşmeleri derinleştirmemizi sağladı.

Havle olarak bizim çok şey öğrendiğimiz bu araştırmanın feminist literatüre ve mücadeleye nitelikli bir katkı olmasını umuyoruz.

1.1. LİTERATÜR TARAMASI

UNICEF'in 2020 verileri dünya genelinde yaşayan kadınların %21'sinin 18 yaş öncesinde evlenmiş olduğunu gösteriyor ve bu şu anda dünyada 650 milyon kadının çocuk yaşta evlendiği anlamına geliyor. Yine dünya genelinde her yıl 12 milyon kız çocuğu evleniyor. Fakat bir yandan da, dünya genelinde verilen mücadele sonucu 18 yaş öncesi yapılan evliliklerin sayıları dünyanın bazı bölgelerinde gözle görülür bir şekilde azalmakta. Örneğin, özellikle Güney Asya'da kadınların mücadelesi sonucu bazı ülkelerde yasal olarak minimum evlilik yaşları yukarı çekildi. Endonezya'da 2019'da kabul edilen yasayla birlikte, minimum evlilik yaşı hem kadınlar hem de erkekler için 21 olarak değiştirildi. Yasa ailenin izniyle bunu 19'a çekerken, hakim izniyle yapılan evliliklere yaş sınırı konmadı. Bangladeş'te ise 2017'de kabul edilen yasa minimum evlilik yaşını kadınlar için 18'e, erkekler için 21'e çekse de, özel durumlarda ve çocuğun iyiliği için istisnai durumların olabileceğinin belirtilmesi ve ailenin ve hakim izniyle yapılan evliliklere yaş sınırı konulmaması sebebiyle yasa ciddi bir tepki topladı.

Türkiye'ye baktığımızda ise 20. yy boyunca yasal minimum evlilik yaşında birçok kez değişikliğe gidildiğini görüyoruz. 1917 tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi'ne göre evlilikte alt sınır genç kızlar için 17 olsa da, buluşa ermiş bir kız çocuğu ailesinin izni dahilinde evlendirilebiliyordu. 1926 yılının Medeni Kanunu'na gelindiğinde ise evlenme yaşı erkek için 18, kızlar için 17 olarak kabul edilmiş, "fevkalade" hallerde ise bu yaş sınırı hem erkek hem de kızlar için 15'e çekilmiştir. 1938 yılında ise evlenme yaşı erkek için 17'e kızlar için 15'e indirilmiştir. 2001 yılında Medeni Kanun'da yapılan değişikliklerle hem kızlar hem erkekler için minimum evlilik yaşı 18'e çıkarılmış, fakat bu yaş ailenin izni dahilinde yapılan evlilikler için 17'e, olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda hakim kararıyla yapılanlar için ise 16'ya indirilmiştir.

Türkiye'de 18 yaşından önce evlenenlerin bir kısmı ailenin ya da hakimın izniyle resmi olarak evlenmiş olsa da, yapılan evliliklerin bir çoğu dini nikahla gerçekleştiğinden 18 yaş öncesinde evlenen genç kızların sayısına dair istatistiki bir veriye ulaşmanın çok zor olduğunu belirtelim. TÜİK, Dünya Nüfus Günü için hazırladığı Temmuz 2020 tarihli bültende çocuk yaşta yapılan resmi evliliklerin ve ergen yaşta doğurganlığın hızının azaldığını belirtti. Verilere göre 2010 yılında yüzde 7.8 olan 16-17 yaş grubunda olan kız çocuklarında evlilik oranı yüzde 2019 yılında 3.1'dir. Buradaki evlilik oranı resmi verilere dayandığı için gerçek rakamların sadece bir kısmını yansıtmakta, fakat yine de resmi rakamlarda son on yılda gerçekleşen azalmayı da bir iyileşme olarak okumak mümkün. Bununla birlikte durumu anlayabilmek için sadece dini nikahla yapılan evliliklerle ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyacımız olduğunu söylemeliyiz.

1.2 ERKEN YAŞTA EVLİLİK KAVRAMSALLAŞTIRMASI

18 yaş altında gerçekleşen "evlilikleri" ifade etmesi için literatürde birbirinden farklı kavramlar kullanılıyor. En yaygın kullanımın erken yaşta/çocuk yaşta/zorla evlilikler olduğunu söylemek mümkün. Ancak bu kavrama 18 yaş altında gerçekleşen birlikteliklerin evlilik olamayacağı, o yüzden bu kavramsallaştırmanın evlilikleri meşrulaştırdığı yönünde bir eleştiri söz konusu. Aynı zamanda benzer bir yaklaşımla çocuk gelin kavramı da uzun yıllardır Türkiye'de feminist hareket tarafından terk edilmiş durumda. Bunun yerine önerilen "çocuk istismarı" kavramsallaştırması ise politik olarak doğru bir noktaya işaret etmekle birlikte toplumsal hafızada yer etmemiş, dolayısıyla da özellikle algının ölçülmesini hedeflediğimiz bu araştırma kapsamında doğrudan referans veremediğimiz bir kavram oldu. Biz de kavramın belirsizliğini de kabul ederek, toplumsal olarak en çok kullanılan haliyle erken yaşta evlilik kavramını araştırmanın analizinde kullandık. Tüm soruları katılımcılara bir karışıklık yaratmaması amacıyla "18 yaş altı evlilikler" ibaresiyle yönelttik. Yani katılımcılar, 18 yaş altı evlilikleri kastettiğimizi bilerek sorulara cevap verdiler. Biz analiz aşamasında onların cevaplarını erken yaşta evlilik kavramı altında analiz ettik. Araştırmanın tamamını bu gözle okumanızı rica ediyoruz.

1.3 YÖNTEM

1.3.1 Niceliksel Araştırmanın Yöntemi

Nicel araştırma kapsamında Türkiye’de erken yaşta evliliklere yönelik algıyı ölçmeyi hedefledik. Nicel araştırma niceliksel yüz yüze anket uygulamasıyla gerçekleştirildi.

CAPİ (Computer Assisted Personal Interview) yöntemi ile Türkiye’yi temsil edecek İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1’deki bölgeler esas alındı. 12 şehirde gerçekleştirilen ve örneklem bu şehirlerin temsil ettiği Türkiye’deki İBBS Düzey 2’deki (NUTS2) bölgelerin seçimlerdeki oy oranlarına göre dağıtıldı. Seçilen 12 şehir ve bağlı olduğu bölgeler şöyle: İstanbul (İstanbul), Çanakkale (Batı Marmara), İzmir (Ege), Bursa (Doğu Marmara), Ankara (Batı Anadolu), Adana (Akdeniz), Kayseri (Orta Anadolu), Samsun (Batı Karadeniz), Trabzon (Doğu Karadeniz), Erzurum (Kuzeydoğu Anadolu), Van (Doğu Anadolu) ve Diyarbakır (Güneydoğu Anadolu).

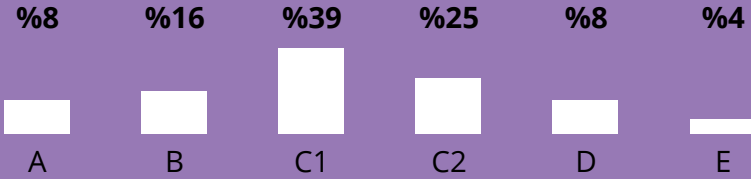
Örneklem seçiminde aşağıdaki kotaları kullandık:

- » Türkiye İstatistiki Bölge Sınıflandırması (NUTS2)
- » Cinsiyet (Kadın, Erkek)
- » Yaş (18-29, 30-49, 50-64)
- » Siyasi Parti (AK Parti, CHP, MHP, HDP, İYİ Parti ve Diğer)
- » SES (Sosyal Ekonomik Statü – A, B, C1, C2, D, E)

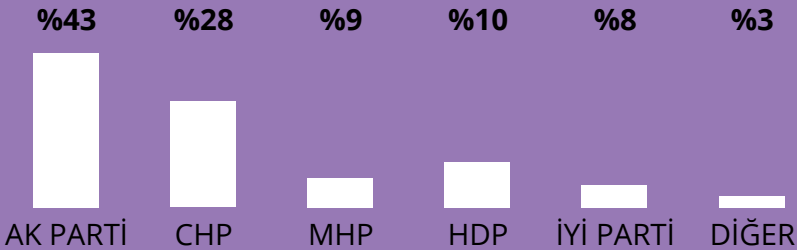

SES GRUBU

OY VERİLEN PARTİ

Nicel araştırmada, kapsamlı yapılandırılmış anket formu hazırlanmış, derinlemesine görüşmelerden elde edilen farklı dönüşler ve ilgili literatür çalışmalarında ele alınan ve öne çıkan sorular soru formuna yansıtılmıştır. Görüşmeler tablet bilgisayarlar kullanılarak (Bilgisayar Destekli Yüz yüze Görüşmeler) yapılmış ve yaklaşık 1 saat sürmüştür. Anketten elde edilen veriler kodlanarak veri tabanına dahil edilmiştir. Veri analizi ve yönetimi için SPSS, Microsoft Excel ve temel yazılım programları kullanılmıştır.

1.3.2. Niteliksel Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda Türkiye genelinde yaptığımız ankette elde ettiğimiz niceliksel verilerin yanı sıra, erken evliliğe daha mikro ölçekte ve derinlikli bakmak amacıyla kadın ve erkeklerden oluşan 54 görüşmeciyile derinlemesine görüşmeler yaptık.

Niteliksel araştırma ile erken yaşta evliliğin farklı bağlamlarda, gündelik hayatta nasıl tecrübe edildiğini, onu tecrübe eden veya etmeyen insanlar tarafından nasıl algılandığını, ona nasıl anlamların yüklendiğini, hangi kavramlar ve duygularla ifade edildiğini ve erken evliliğe dair anlatılarda İslami söylemlerin nasıl iş gördüğünü görmek istedik. Erken evliliğe dair algıların daha genel bir çerçevede, evlilik, kadınlık ve erkeklik algılarından bağımsız olmadığını düşünerek, insanların evliliğe yükledikleri anlamları, evlilikten beklentilerini ve arzularını ve evlilik içerisindeki toplumsal cinsiyete dayalı tecrübelerini anlamaya çalıştık. Aynı şekilde, erken evliliğin İslami söylemler çerçevesinde insanlar tarafından nasıl yorumlandığını anlamak için, onların İslam diniyle nasıl ilişkilendiklerini ve evliliğe ve toplumsal cinsiyete dayalı İslami yorumları nasıl yeniden yorumladıklarını da anlamaya çalıştık.

Araştırmamızı güçlendirmek için farklı yaşlarda, eğitim seviyelerinde, mesleklerde ve İslam diniyle çok farklı şekillerde ilişkilenen kadın ve erkeklerle görüşmeyi tercih ettik. Görüşmelerin büyük bir çoğunluğu İstanbul'da gerçekleşirken, proje kapsamında erken evliliğin en yoğun olduğu 10 şehre dahil olan ve sosyokültürel ve coğrafi olarak birbirleriyle farklılaşan Afyon, Niğde, Yozgat, Ağrı ve Erzurum illerine yaptığımız ziyaretlerde, bu illerde erken evlenmiş kadınlara ulaşım onlarla görüşme imkanına da sahip olduk.

		18 yaş altı evlenen	18 yaş üstü evlenen
İstanbul	Kadın	16	13
	Erkek		16
Diğer iller (Afyon, Niğde, Yozgat, Ağrı, Erzurum)	Kadın	9	

2 | ARAŞTIRMA SONUÇLARI

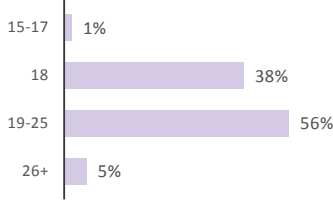
Evlilik yaşıyla ilgili bir diğer tartışma da kavramsal arka plan bölümünde yer verdiğimiz gibi insanların kaç yaşına kadar çocuk olduğu etrafında şekilleniyor. Verilen cevaplardan yola çıkarak “Herkes 18 yaşına kadar çocuktur” ifadesi üzerine temellendirilen politik kampanyaların var olan algıyla çatışmadığını söylemek mümkün.

2.1 EVLİLİK YAŞI

Niceliksel Görüşmeler:

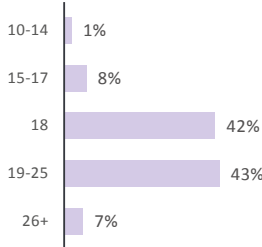
Odak noktası erken evliliklere bakış olan araştırmamızın başlangıç noktasını evlilik yaşı ve evlilik yaşının etrafındaki algılar ve argümanlar oluşturdu. “Evlilik için yasal yaş sınırı sizce ne olmalı?” sorusunu katılımcılara sordüğümüzda, yasal evlilik yaşı sınırı için ifade edilen en küçük yaşın 15 olduğunu ve 15-17 yaş arasında yasal evlilik yaşı sınırı olması gerektiğini ifade edenlerin oranının yalnızca %1 olduğunu gördük. Buna karşılık, evlilik yaşının 19-25 aralığında olması gerektiğini ifade edenler en büyük oranı oluşturuyor (%56). İfade edilen yaşların ağırlıklı ortalaması ise 21.

Evlilik için yasal yaş sınırı sizce kaç olmalıdır?

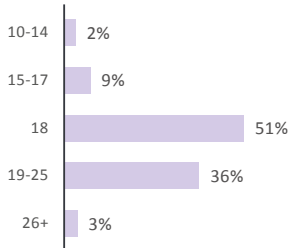

Evlilik yaşıyla ilgili bir diğer tartışma da kavramsal arka plan bölümünde yer verdiğimiz gibi insanların kaç yaşına kadar çocuk olduğu etrafında şekilleniyor. Verilen cevaplardan yola çıkarak “Herkes 18 yaşına kadar çocuktur” ifadesi üzerine temellendirilen politik kampanyaların var olan algıyla çatışmadığını söylemek mümkün.

Sizce bir erkek kaç yaşına kadar çocuktur?

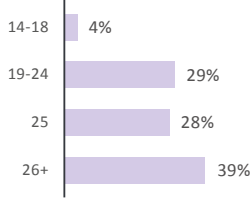

Sizce bir kız kaç yaşına kadar çocuktur?

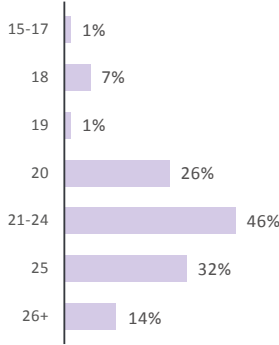

18 yaş çocuktan çıkma için önemli bir kırılma noktası olarak görülüyor. 18 yaşın altında yetişkin olunacağını ifade edenlerin oranı kızlar için de erkekler için de yalnızca %9. Erkeklerin çocuktan kadınlara nazaran daha geç çıktığı ifade ediliyor. 15 yaş altında ise bu oran %2'ye kadar düşüyor. Erkekler için çocuktan çıkma yaşı için ifade edilen değerlerin ağırlıklı ortalaması 20 iken, kadınlar için bu değer 19.

Erkekler için ideal evlilik yaşı nedir?

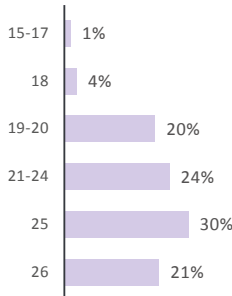

Kızlar için ideal evlilik yaşı nedir?

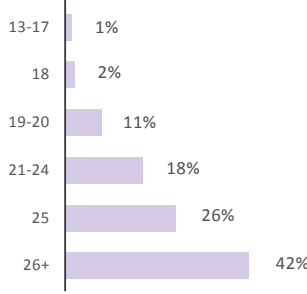

Kadın ve erkekler için ideal görülen evlilik yaşları net bir şekilde farklılaşıyor. Kadınlar için 20-25 yaş aralığı öne çıkıyor. Erkekler için ise 25 yaş ve sonrasında belirgin bir yığılma var. İdeal evlilik yaşıyla ilgili kadınlar için ifade edilen yaşların ağırlıklı ortalaması 23 iken erkekler için bu değer 25 oluyor. Bu rakamlar gerçekleşen durumla da tutarlı. 2020 yılı içerisinde ilk evliliğini yapmış olan kadınların ortalama evlenme yaşı 25.1 iken, erkeklerin ortalama evlenme yaşı ise 27.9 (TÜİK, 2021 ADNKS).

Sizce bir kadın kaç yaşında evi çekip çevirebilir?

Sizce bir erkek kaç yaşında evi geçindirebilir?

Bir kadının 19 yaşından itibaren evi çekip çevirebileceğini ifade edenlerin oranı %20 iken en geç 25 yaşından itibaren kadınların büyük oranda bu sorumluluğu yerine getireceği ifade ediliyor. Ancak katılımcılara göre erkekler için evi geçindirme sorumluluğunu almak ancak 25 yaşından itibaren başlayabiliyor. Kadınlar için evi çekip çevirme yaşı 24 olarak ifade edilirken, erkekler için bu yaş 26. Bu değerler ideal evlilik için ifade edilen yaşların yalnızca birer yaş üzerinde.

Niteliksel Görüşmeler:

Derinlemesine görüşmelerde ideal evlilik yaşıyla ilgili, “Bugünkü aklınız olsaydı kaç yaşında evlenirdiniz?” ya da “Kız çocuğunuz (varsa/olsa) kaç yaşında evlensin isterdiniz?” sorularına verilen cevaplar 18 ila 35 arasındaki geniş bir aralıkta değişiklik gösteriyor. Verilen cevaplardan farklı tecrübeler ve toplumsal arka plana sahip kadınların ve erkeklerin uygun bulduğu ideal evlilik yaşının erken yaşta evliliğe yönelik eleştirel tutumlarıyla bir paralellik içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu kadınlar için evlilik yaşının en erken 23-25 yaş, erkekler için ise bundan birkaç yaş daha fazla olması gerektiğini iddia ettiler. Özellikle erken yaşta evlenen katılımcılar kendi tecrübelerinden yola çıkarak, evlilik için kadınlar ve erkeklerin belli bir olgunluğa sahip olmaları gerektiğini ifade ettiler. Genç kızlar için eğitimlerini tamamlamaları, “ekonomik özgürlüğe” sahip olmaları, “kendi ayakları üzerinde durmaları”, karakterin ve kişiliğin oturması, evlenmeleri için gerekli olan koşullar olarak zikredildi.

Fakat bir yandan da, birçok görüşmeci bu koşulları saydıktan sonra evlilik konusunda çok da geç kalınmaması gerektiğini, çünkü belli bir yaştan sonra evlenmenin ve seçim yapmanın zorlaşacağını ve beklentilerin artacağını ifade ettiler. 18 yaşından önce yapılan evliliklere karşı çıkılsa ve belli bir maddi ve manevi olgunluk evlilik için şart görülse de evlilik yaşına üst sınırlar konulması dikkate değer. İki görüşmeci hariç, görüşmeciler evliliğe hem kadınlar hem de erkekler için gerçekleştirilmesi zorunlu bir kurum olarak yaklaştı. Yani kiminle evlenileceği konusunda bir şekilde “karar” meselesi söz konusu olsa da, evlenmenin kendisi bir “karar” sonucu gerçekleşen bir pratik değil insanların hayatında. Bu da

araştırmamızda ön plana çıkan evliliğin toplumun nezdinde cinselliğin icra edilmesini mümkün kılan tek kurum olmasıyla paralellik içerisinde. Aynı zamanda da, evlilik çocuk sahibi olmakla da zorunlu bir ilişki içerisinde görülüyor ve özellikle annelik kadınlar için arzu edilen ve şiddetle geçen evlilik hayatları içerisindeki en büyük kazanım olarak görülen bir olgu. Dolayısıyla, “iyi” bir anne olacak ve evliliğin fiziksel ve duygusal sorumluluklarıyla baş edebilecek kadar olgun, fakat aynı zamanda da evlilik kararında seçici davranmayacakları ve çocuk sahibi olmak için fiziksel ve zihinsel olarak yorgun olmayacakları bir yaş uygun görülüyor kadınlar için.

Sizce kaç yaşından önce kadınlar için evlilik erkendir?

Kadınlar için 25'ten sonra, 26'dan sonra, 30'dan sonra, 30'a kadar yolu var. Çünkü en güzel çağları. Bir kere 25'i geçecek, ama 30'dan sonraya kaldı mı da armudun sapı üzümün çöpüne dönüyor iş, arabası olsun, evi olsun geliyor. (Kadın, 53, 15)

Önce kız çocuğunun kendilerine özgüveni, belli bir yaşı olacak. Meslek sahibi olacak. Çocuğunu, çocuğunu yalnız kaldığı zaman geçindirebilecek. Kendine güvenecek. (Kadın, 60, 17)

25 denince akla insan olgunlaşıyor, biraz hayata daha pişmiş bakıyorsun çünkü yani acıyı görüyorsun, tatlıyı görüyorsun, iyiyi görüyorsun, kötüyü görüyorsun, kârını görüyorsun zararını görüyorsun karşıdaki insanları tanıyabiliyorsun. Önemli olan karşıdaki insanı tanımak bilmek, güven, güven ben başka bir şey istemiyorum. İnsandan karşıdaki insana güven, saygı, sevgi istediğim bu benim. (Kadın, 51, 17)

Bugünkü aklınız olsa kaç yaşında evlenirdiniz? Neden?

Yine aynı yaşında evlenmek isterdim, ne erken, ne geç. Çünkü ideal bir yaş kadınlar için 28, çünkü öncesi biraz sakıncalı. Çünkü daha çocuk oluyorsun. Bu 27'li, 28'li yaşlarda oturuyorsun yavaş yavaş ve çocuk da düşünüyorsan tabii 30'u geçirmeyeceksin psikolojik açıdan bence (Kadın, 28, 28).

28i beklerdim. Şu an cahilliğimi anlatamam (Kadın, 26, 18)

En az 30 yaşında evlenirdim. (Kadın, 36, 17, yozgat, 1. Gör)

Kız çocuğunuz (varsa/olsa) kaç yaşında evlensin isterdiniz? Neden?

Kız çocuğum üniversiteyi bitirdikten sonra evlensin isterim hiç beklemeden Erken yuvasını kursun isterim çünkü ne kadar yaşı olursa o kadar evlilikten soğuyacağını düşünüyorum. Şu an ki gençlerin bir korkusu var böyle o yüzden ben kızımı üniversiteden sonra hemen evlensin isteyeceğim. (Kadın, 40, 17)

Bence hemen hemen 25 yaş. Çok da gecikmemeli bence. Çok geciktikten sonra evlilik olmaz. Çünkü insanlar yorulmuş oluyor. Erkek olsun, kadın olsun, insanlar belirli bir şeyler görmüş oluyorlar. Sevgili ediyorlar, ayrılıyorlar bunlar çok güzel olmayan şeyler ortaya çıkıyor. Erken evlilik daha güzel bence. Çok erkeni demiyorum ama biraz erken güzel. (Kadın, 56, 17)

25'ten sonrası da biraz geç. Niye geç diyeceksiniz, yani insan, evliliğin amacı ne demiştik, bir çocuk sahibi olabilmek. Erken yaşta bir çocuk sahibi olursan onunla daha iyi yetiştirirsin. Daha yaşlı olursan, çocuk büyüyecek, annem niye yaşlı. Mesela benim en küçük oğlum, 15 yaşında, anne diyor herkesin annesi genç, sen niye yaşlısın. Ama onu ben kaç yaşında doğurdum, 34 yaşında doğurdum. Ablasını 26 yaşında, arada fark var. Erken yaşta anne olmak güzel bir şey. (Kadın, 49, 25).

Şunu da söylemek mümkün: Kadınlar, özellikle erken yaşta evlenen kadınlar, evlilik kurumu içerisinde yaşadıkları şiddetin ve zorlukların ismini koyuyorlar, dolayısıyla evlilik onlar için mutlulukla ya da kutsallıkla ilişkilendirilen bir yer değil, bilakis zorluklarla ve sorumluluklarla dolu bir yer olarak ifade ediliyor. Ama yine de hayati tahayyüllerini daha "iyi" ve daha iyi duygularla dolu bir evlilik, ideal yaşta ayak basacakları ve dolayısıyla daha olgun ve güçlü olacakları bir evlilik içerisinde kuruyorlar. Fakat her zaman da bu böyle değil. Örneğin aşağıdaki anlatıda, "hayatını yaşamak" evliliğin ve anne olmanın sorumlulukları dışında tarif ediliyor:

35 yaşından önce asla evlenmezdim. Çünkü gençliğimi yaşardım, hayatımı yaşardım. Evlendim mi çocuğa çoluğa karışyorsun, kendinden vazgeçiyorsun, kendine bakamıyorsun (Kadın, 60, 19).

Sadece 2 kadın ve 2 erkekten oluşan 4 görüşmeci evliliği bir zorunluluk olarak görmediğini ifade etti. Bunlardan birini örnek olarak verebiliriz:

Bugünkü aklınız olsa kaç yaşında evlenirdiniz?

Şu an çocuklarımın olmadığını farz ederek düşünürsem evlenmezdim.

Peki neden?

Yani şu an mesela görüyoruz etrafımızda evlenenleri, evlilik yaşayanları. Genelde zaten 3 ayda 5 ayda 6 ayda insanlar gerçekten çok pişman oluyorlar evlendiklerine, nikah şart değil bence (Kadın, 39, 16).

Birkaç görüşmeci ise 17 ve 20 yaş aralığında yaşları idealize etti. Bunlardan biri 30 yaşında evlenerek geç kalmış olduğunu düşünen bir kadın, diğeri ise erken yaşta evlenip evlilik tecrübesinden olumlu bahseden tek görüşmecimiz, bir diğeri ise 20 yaşında evlenen erkek bir görüşmeci. Kadınların anlatılarında arzuları yine erken anne olmakla ilişkilendiriliyor:

Bugünkü aklınız olsa kaç yaşında evlenirdiniz? Neden?

18. Daha dinçsiniz, daha canlısınız, her şeyle bence daha iyi mücadele edersiniz. En başta da daha iyi ne bileyim çocuğa daha iyi bir şey yapabilirsiniz davranışlarınız olsun, koşuşturma enerji olsun. O yaşta daha böyle çocuğuna vereceğiniz bir şeyler vardır. Zamanla insan artık belli bir seviyeden sonra yoruluyor vücut yetiştiremiyorsun daha doğrusu çocuğa kendini. İyi bir nesil yetiştirmek istiyorsak erken evlilik bence hani. *(Kadın, 38, 30)*

Yine aynı yaşta evlenirdim herhalde. Erken yaşta anne olmak çok güzel. Çocuklarım için. Eşim için de isterdim, tekrar aynı eşle evlenmek isterdim. *(Kadın, 40, 17)*

20 yaşında. Ya ideal yaş 20 yaşında bir genç kızın evlenmesi ideal. Fiziksel olarak olsun, fikir olarak olsun bence 20 yaşında zaten artık aklı her şeye erer, neyin ne olduğunu anlar fikirlerini söyler, konuşması olsun. *(Erkek, 27, 20)*

Anlatılarda erkekler için ideal evlilik yaşı çoğunlukla kadınlarinkine göre birkaç yaş daha fazla olarak ifade edildi. Erkekler için olgunluk çokça zikredilen bir evlilik koşuluydu ve özellikle erkeklerin kadınlara göre daha geç olgunlaştıkları ve daha geç sorumluluk sahibi oldukları mülakatların birçoğunda belirtildi. Bu olgunluk, hem duygusal olarak kazanılmış bir olgunluk, hem para kazanıp evi geçindirebiliyor olmanın verdiği maddi bir olgunluk olarak, bazen de öncesinde yeterince "hayatını yaşamış" olmanın getirdiği tecrübeye dayalı bir doyunluk olarak ifade edildi. Anlatılarda annelik idealize edilip çocuk yetiştirme sorumluluğu kadınlara verilirken, kadınların da evlilikten önce "okuyup meslek sahibi" olmaları gerektiği vurgusu sıkça yapılırsa da ev geçindirme sorumluluğu erkeklerle atfediliyor. Bununla birlikte, erkeklerin evlenmeden önce "gençliğini yaşamaması" gerektiği de mülakatlarda çokça zikredilen bir kanaat ve bu da açıkça evliliğin kadınlardan çok bilhassa erkekler için özgürlüğü kısıtlayan bir yer olarak görüldüğünü gösteriyor. Ayrıca, üstü örtülü de olsa, erkeklerin cinsel arzusunun kadınlarinkine göre daha fazla olduğuna yönelik varsayımı yeniden üreterek, kadınlardan farklı olarak, erkeklerin evlilik kurumu dışında cinselliklerini yaşayabilmelerinin insanlar nezdinde kabul edilebilir olduğuna işaret ediyor.

Askerden sonra. 25-26 yaşlarında olabilir. O zamana kadar çocuklar durmuyor, hemen evlilik istiyorlar askerden sonra. *(Kadın, 29, 19)*

Yirmi altıyı beklemeli. Kendinden emin olmalı. Evimi geçindirebilirim diyen. (Kadın, 26, 18)

Erkek için de ideal yaş 30 olsun, 30-35 diyorum. Yaşasınlar ya, çocuklar zaten okumakla geçiyor bir yandan, okul bittikten sonra belki iş hayatına atılıyor. Tam böyle kendini buldum dediği zaman da bu sefer evlilik şeyine girdiği zaman bu sefer evin içine girdikten sonra işler değişiyor. Mutsuz olmasınlar, mutlu olacaklarsa evlensinler zaten. (Kadın, 53, 15)

Erkekler biraz bence olgunlaşsınlar onlar da ya, ne bileyim az bir sorumluluk almasını bilsinler. Bir de şöyle bir şey var, gençliğinde mesela yaşasın ne yaşamak istiyorsa. Evlendikten sonra yaşamaya kalkmasınlar o yaşantıyı. (Kadın, 47, 17)

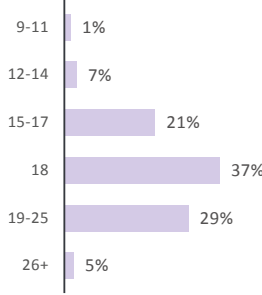
25 yaşında evlenmiş erkek bir görüşmecinin anlattığı ise erkeklerin kadınlardan önce evlenmesi gerektiğini ifade eden tek anlatı. Burada yine erkeklerin cinsel arzusunun kadınlarınkinden fazla olduğu varsayımı varken, erkeklerin erken evlenmesi gerektiği düşüncesinin temelinde evlilik dışı ilişkinin meşru olmaması, "haram" olması düşüncesi yatıyor. Kadınların daha geç evlenmesi ise, onlara aile içinde yüklenen geleneksel ve patriyarkal sorumlulukları ve davranış kalıplarını yüklenebilecek ve onları gerçekleştirebilecek olgunluğu kazanmalarıyla ilişkilendiriliyor:

Daha erken evlenirdim. 25 yaşında evlendim, belki 20 yaşında evlenirdim, belki askerden geldiğimde evlenirdim. Şimdi bana göre erkeği ne kadar erken everirsen o kadar daha iyi olur. Çünkü dışarıyla işi olmaz, en azından kendi yuvasına gelir, kendi ailesine gelir, kendi ailesiyle bir olur, en azından dışarıda haramla işi olmaz, yani gözü dışarıda olmaz. Ha bayan için dersene bayan biraz daha, 16, 18, 20 değil de bir 25 yaşları, belki daha fazla yaşları geçmesi lazım, bayan düşünceme göre. Erkek düşünceme göre erken evlenmesi lazım. Ama bayanınki biraz geçmesi lazım, çünkü kendini bilmesi lazım, aileye nasıl davranılacağını bilmesi lazım, erkeğe nasıl davranılacağını bilmesi lazım. (Erkek, 45, 25)

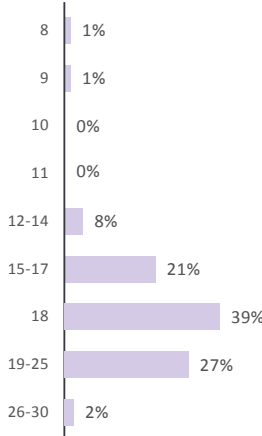
2.2 EVLİLİK YAŞINA DİNİ YAKLAŞIMLAR

Dini bağlamda evlilik yaşının nasıl yorumlandığını merak ederek katılımcılara kadınlar ve erkekler için kaç yaşından itibaren evliliğin caiz olduğunu sorduk. Katılımcıların cevaplarına bakıldığında İslam dinine göre kadınlar için evlilik yaşının 8 ya da 9 olduğunu söyleyenler olmakla birlikte en yoğun ifade edilen yaşın 18 olduğunu görüyoruz.

Size göre İslam dinini düşündüğünüzde erkekler için evlilik kaç yaşından itibaren caizdir.?

Size göre İslam dinini düşündüğünüzde kadınlar için evlilik kaç yaşından itibaren caizdir.?

Katılımcıların %39'u İslam'a göre kadınlar için 18 yaşından itibaren evliliğin caiz olduğunu düşünüyor. Erkekler için de benzer şekilde katılımcıların %37'si evlilik yaşının en az 18 yaş olduğu ifade ediliyor. 18 yaşın altında kadınlar için evliliğin caiz olduğunu ifade edenlerin oranı toplamda %32. Erkekler için de oran benzer bir şekilde %30. Kadınlar için ifade edilen değerlerin ağırlıklı ortalaması 18 iken, erkekler için bu değer 19. İfade eden değerler yasal evlilik yaşı için ifade eden değerlerin (20-21) belirgin bir şekilde altında. 8 ve 9 yaşın imgesel bir karşılığı olduğu verilen cevaplardan görülüyor.

Evlilik için ideal yaş sorduğumuzda ise ifade edilen yaş ortalamasının oldukça arttığını gördük. Kadınlar için 20-25 yaş aralığı ideal evlilik yaşı olarak öne çıkıyor.

Niteliksel görüşmelere baktığımızda, İslam dinine göre evlenme yaşı konusunun nasıl yorumlanabileceğini sorduğumuz soruya verilen cevaplar, görüşmecilerin dinle nasıl ilişkilendiklerini, onu nasıl yorumladıklarını ve kadın ve erkeklerin nasıl farklı yorumladıklarını gösteriyor. Şunu en başta söylemek gerekir ki, görüşmecilerin önemli bir çoğunluğu İslam dininin erken yaşta evliliklere izin verdiğini ifade ediyor. Burada bizim için en dikkat çekici olan şey, görüşmecilerin İslam dinini normatif ve değişmeyen kurallar kurallar üzerine kurulu bir bütün olarak görmeleriydi. Görüşmecilerin önemli bir çoğunluğu akıl baliğ olmayı, yani kızların ve erkeklerin çocukluktan çıkıp ergenliğe geçişini mümkün kılan fiziksel değişimleri İslam dininde evlilik için gerekli ama aynı zamanda da yeterli bir önkoşul olarak ifade ettiler. Bu tam olarak da klasik fıkıh geleneklerinden bu zamana aktarılan bir yorumun günümüzde de sahiplenildiği ve İslam dininin değişmeyen bir kuralı olarak görüldüğü anlamına geliyor. Yani anlatıların büyük çoğunluğunda, tarihsel ve toplumsal olarak ve insanların yorumlarıyla inşa edilmiş fıkıh ilmi, sorgulanamayan bir bütün olarak addedilen dinin kendisine eşitlenerek değiştirilemeyen bir kural olarak addediliyor.

Sizce erken yaşta evlilikler İslam dinine göre nasıl yorumlanabilir? Sizce din evlilik yaşına bir sınır getiriyor mu? Getiriyorsa sizce dinen kaç yaşından itibaren evlenilebilir?

O olumlu bakıyor. Aklı Baliğ olduğunda diyor, evlendirilmesi gerekiyor ki kızlar harama teşvik edilmesin diyor. Aklı baliğ dönemi demek, adet görmesi. On üç yaşında çocuktan sen nasıl evlilik bekleyebilirsin. (Kadın, 26, 18)

Normalde iyi yorumlanıyor. Büyüklere falan duyduğum kadarıyla, normalde iyi görüyorlar. Erken evlendiğin zaman evlendiğin aileye daha çok bağlı olursun derler. Alışırın, onların elinde büyürsün gibisinden. (Kadın, 36, 17)

İslam dinine göre iyi bir şey erken yaşta evlilik. 18-17 erken yaş bu, ben kendi görüşüm. Erken yaşta evliliği İslam dini iyi yorumluyor, erken yaşta evlenmeyi daha iyi görüyorlar, daha uygun görüyorlar. Şimdi erken yaşta evlendiği zaman dinen hani bazı kötü şeylerden uzak kalıyorsun yani bir nevi günahlardan uzak kalıyorsun. (Erkek, 27, 20)

İslam dini buluğ çağına girdikten sonra evlensin diyor. (Kadın, 49, 25)

En uygun yaş 20 den sonra. On sekizden sonra bence. Dinimiz evliliklerin uzamasına izin vermiyor. Uzadıkça insanlar kötü yönler kayabiliyorlar. Sevgili durumları, onu at onu al. Allah korusun zinaya kadar gidenler var. Ortamlar çok kötü. (Kadın, 56, 17)

Görüldüğü gibi, görüşmeciler İslam dininin erken yaşta evliliğe izin verdiği ifade ederek bunu evliliğin cinselliğin meşru bir şekilde icra edilebileceği kurum olmasıyla ve dolayısıyla evlenilmediği takdirde “harama”, “zinaya”, “günaha” yaklaşma ihtimalinin artmasıyla ilişkilendiriyor. Bu durum, erken evlenen kadınların evlenme hikayelerinde öne çıkan “namus” olarak da isimlendirilen toplumsal normlar ve kaygılarla paralellik içerisinde, fakat şunu mutlaka söylemek gerekir ki ancak biz sorduğumuz zaman İslam dininin evlilik yaşı konusunda ne söylediğini ifade eden görüşmeciler, kendi evlenme hikayelerinden ya da erken yaşta evlilik konusundaki görüşlerinden bahsederken İslami yorumları bir meşruiyet zemini olarak ele almadılar ve “zina” ya da “haram” gibi İslami kelime dağarcığında yer alan kavramlara referans vermediler. Bir başka deyişle, araştırmamızda İslam dininin erken yaşta evlilikler konusunda bir motivasyon kaynağı olarak ifade edilmediğini gördük ama yine de, spekülasyon olarak konuşacak olursak, görüşmecilerin bir çoğunun paylaştığı, İslam dininin erken yaşta evliliğe izin verdiği yönelttiği yorum, bu konuda “açık bir kapı” bırakıyor. Dolayısıyla, İslam dininin insanlar nezdindeki otoritesi hesaba katılacak olursa, erken evliliklere izin vermeyen apaçık ve net yeni yorumlamalar yapıldığı takdirde, bu konuda caydırıcı bir etkisi olacağını düşünüyoruz. Bu bağlamda, bir kadın görüşmecinin erken yaşta evlilikler konusunda İslami yorumlarda yer alan “aralık kapı”dan bahsederek İslami yorumların erken yaşta evliliklerin bir sebebi olmasa da onların bu evliliklere meşruiyet kazandıran otoritesi olduğunu ima ettiği anlatsı dikkate değer:

Eğer dinimizde böyle bir şey olmamış olsa o zaman bu insanlar dinsiz mi de çocuklarını evlendiriyorlar. Demek ki verilen bir fetvada bir şey var ki, bulunan bir nokta, küçük yaşta çocuğu evlendirebiliyorlar. Öyle bir açık kapı bulmasalar, o zaman dinde böyle bir şey yoksa, o zaman bütün anne babalar dinsiz gibi çocuklarını şey yapıyorlar küçük yaşta, o da hoş bir şey değil. Mutlaka aralık bir kapı vardır. Benim dini bilgim çok fazla değil, orada bir şey bulmasalar bunu da bu kadar rahatlıkla pazar payı yapmazlar çocuğunun üstüne, bilmiyorum. (Kadın, 53, 15)

Kendilerini dindar olarak tanımlayanlar ile tanımlamayanların yaptıkları yorumlar da bu konuda farklı olabiliyor. Kabaca kendilerini daha “seküler” olarak ifade eden görüşmecilerin bazılarının yorumlarının çok daha net ve önyargılı ifadelerle dolu olduğunu buraya ekleyebiliriz.

Sizce erken yaşta evlilikler İslam dinine göre nasıl yorumlanabilir?

Şu zamanda İslam dinine göre her şey normal karşılanıyor. Hatta kundakta bebek olsa evlendirilecek yani, o yüzden bu konu hakkında olumlu bir şey dediğini düşünmüyorum. Yok, 27'de evlensin dediğini sanmıyorum ben şu an için İslam dininin. (Kadın, 28, 28)

(İslam dininde) Şöyle yorumlanıyor: sonuçta kadın erkeğin malı olduğu için istediği yaşta alabilirsin. Ne zaman kullanacağına erkek karar veriyor. Sekiz yaşında alıyorsun. Kullanma zamanı ona göre on üç yaşında gelir, o zaman kullanır. On beş yaşında gelir, o zaman kullanır. Sekiz yaşında da kullanabilir. O erkeğin inisiyatifine bırakılmış bir şey. Nikah kıyabiliyorsun, kullanmaya da sen karar veriyorsun. Senin keyfine kalmış bir şey. Senin fantezine kalmış bir şey ne zaman kullanacağını. (Erkek, 53, 29)

Görüşmecilerin bir kısmı ise- bir kişi hariç tamamı kadın olan görüşmeciler- yine İslam dininde erken evliliklere izin verildiğini söyleyip öte yandan da değişen toplumsal koşullar içerisinde bunun böyle olmaması gerektiğini ifade ettiler. Burada yine "İslam'da böyle..." şeklindeki cümlelerle ifade edilen kurallar üzerine kurulu bir İslam anlayışı kısmen olmakla birlikte, kadınlar kendi tecrübelerinden ve çevrelerindeki kadınların tecrübelerinden yola çıkarak söz konusu normları sorguluyorlar ve aralarına bir mesafe koyuyorlar. Böylece dolaylı yoldan da olsa bu normların değişim kapasitelerine işaret ediyorlar.

İslam dinine bakarsan erken yaşta evlilik diyor ama bana ben karşıyım. *(Kadın, 60, 15)*

(İslam dini) Küçük evlendiriyor, kumayı kabul ediyor. Ama yanlış yani. Hepsini demeyeyim ama yapanlarda var yani. İkinci eş, üçüncü eş. Bunların olmaması lazım. *(Kadın, 60, 17)*

Çok iyi bilmiyorum İslam da nasıl yorumlanır ama dediğim gibi, İslam'da da olsa fiziksel yapısı insanın ruhen de, fiziksel olarak da uygun değil. Mesela dinimiz diyor işte 9 yaşında bile evlenebilir diye ama bu çok yanlış, yani bir insanın ruhen de beden de kabulleneceği şeyler vardır, kabullenmeyeceği şeyler vardır. Bir kadın öyle bir yaşta evlenmeli ki yani 18 yaşından sonra evlenmeli ki hayatında darbe, izler kalmamalı onun olumsuzluklar yaşadığı zaman. *(Kadın, 45, 17)*

Dine kaldıysa buluş çağına erdikten sonra evlensin diyor dinimiz. Mesela şimdi, şimdiki çocuklar, diyorum ya 18 yaşındaki bu eşimin oğlu, çocuk ya. 18 yaşında ama çocuk, evlenip de nasıl bir sorumluluk alacak, daha çocuk, geliyor kucağıma yatıyor. *(Kadın, 47, 17)*

Son olarak da, yine birkaç kadın görüşmeci İslam dininde erken evliliklere izin verilmediğini ifade etti:

Erken yaşta günah, o da günah, yanlış. *(Kadın, 35, 23)*

İslam dinine göre hiç iyi yorumlanmıyor, cahillik yorumlanıyor, torluk yorumlanıyor, güzel karşılanmıyor. *(Kadın, 60, 19)*

Yanlış. İslam da 19-18. Yanlış. İslam da kabul etmiyor çocuk yaşta evlenmeyi. Peygamber efendimiz Hz. Aşe'yi alınca 14 yaşındaymış. 4 sene beklemiş sonra aile olmuşlar. Din de karşı. Dinen de iyi olmaz kanunen de. *(Kadın, 46, 17)*

Erken yaşta yok canım yine de zor. Bir yaş vermiyor da diyor Kur'an'da, öğrensin. Ne bileyim erkek ise askere önceden öyleydi askere gitsin evlensin, çalışıp ayaklarının üstünde dursun evlensin o vardı yani. *(Kadın, 48, 17)*

Erken yaşta evlilikleri meşru kılan İslami yorumları sahiplenmeyen ve onlarla aralarına mesafe koyanların tamamının kadın olması çok dikkate değer. Bu konuda şunu söylemek mümkün: Normatif olanla yaşanan tecrübeler arasında büyük bir boşluk var, yani erken yaşta evliliklere geleneksel fıkhıta izin verilirken, yaşanan tecrübeler erken yaşta evlenen kadınların yaşadığı şiddeti ve zorlukları gözler önüne seriyor. Ve bu yüzden kadınlar, kendi tecrübelerinden ve çevrelerinde şahitlik ettikleri tecrübelerden yola çıkarak bu normları sorguluyor ya da onların İslam açısından uygun olmadıkları kanaatine varıyorlar. Şahsi tecrübeler ve başka kadınlarla olan tecrübe paylaşımlarının kadınları erkeklerle nispeten yeni yorumlar yapmaya daha açık kıldığıni söylemek mümkün.

2.3 AİLE RIZASI

Niteliksel araştırmamıza katılan görüşmecilerin tamamı evlilik kararının kızların kendisinin vermesi gerektiğini düşünürken, bir yandan da, birkaç kişi hariç, neredeyse tamamı ailenin rızası olmadan evlenilmemesi gerektiğini ifade ettiler. Yani, genç kızların günümüzde istedikleri erkeklerle evlenebildiğinin çokça vurgulandığı mülakatlarda bir yandan söz konusu özgürlük alanı desteklenirken, öte yandan da ailelerinin evlilik aşamasında ikna edilerek onay vermesi gerektiği sıkça ifade ediliyor. Bir başka deyişle, genç kızların istemediği biriyle evlenmelerine net olarak karşı çıkılıyorken, arzu edilen eşle de ancak aile rızasını alarak evlenmeleri gerektiği düşünülüyor. Bu anlatılarda genç kızların arzuları, beklentileri ya da ahlak anlayışlarıyla ailelerinininki arasında bir çatışma olmaması idealize ediliyor, fakat bu çatışmanın olduğu bir durumda genç kızların özgürlüğü ile aile bağları arasında nasıl bir müzakere yürüdüğünü bilemiyoruz.

Bir şey söyleyeyim mi, zamanında biz de gençlik yaşadık, biz de ailemizin söyledikleri hoşumuza gitmiyordu, ters tepki veriyorduk ama, gene ailenin onayı olması lazım bence bir evlilikte. Çünkü yarın bir gün bir şey olduğu zaman, benim yaşadığım problemler mesela, benim ailem bana onay verseydi, hani ilk önce onlar da isteseydi, ben mesela zorlamasaydım, belki de. (Kadın, 42, 17)

Yukarıdaki anlatının sahibi, evinden ve köyünden uzaklaşmak için evlenmek istemiş, ailesi en başta izin vermemesine rağmen diretmış, sonrasında evliliğinde çok ciddi bir şekilde fiziksel ve psikolojik şiddet görmüş bir kadın. Ve babası, evliliğinde yaşadıkları zorlukları bilmesine rağmen, kesinlikle geri dönmese izin vermiyor. “Gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır” anlayışı sadece kendi isteğiyle evlenen kadınlar için geçerli olmasa da, anlatıların bazılarında, ailelerinin karşı çıktıkları bir evliliği olan kadınlara ailelerinin daha az sahip çıktığını ifade ediyor kadınlar. Aileleri daha az sahip çıkan kadınlar da evlilikleri içinde daha da kırılğan ve desteksiz bir pozisyonda bulabiliyorlar kendilerini. Bazı görüşmeciler aile rızasının alınması gerektiğini ifade ederken kendi tecrübelerinden ya da çevrelerindeki tecrübelerden yola çıkarak bunu söylediklerini belirttiler.

Fakat çoğunlukla evlenecek olanların ailelerinin rızasını almaları gerektiğini düşünülse de, görüşmeciler ayrıca ailelerin gençlerin kararlarına saygı duymaları ya da ailenin ve gençlerin arzuları arasında bir denge sağlanmaları gerektiğini de dile getirdiler.

Bence evlenecek kişiler karar vermeli onlar daha iyi biliyor. Ama aile de önemli, çünkü onlar biraz daha tecrübeli, bazen biz gençler biraz daha toz pembe görebiliyoruz her şeyi. Onlar tecrübeli olduğu için biraz daha iyi biliyorlar. Tabii onlar önce karar verecek, anne baba ya da aile büyükleri de değerlendirip artık bir evet mi hayır mı? (Kadın, 38, 30)

Bunu da aileler sıkmayacak, araştıracak. İlla kızın buna gidilmez, ben bunu sevmiyorum böyledir, şöyledir diyerekten olmaz. Aileyle konuşacak, karşı tarafla konuşacak. Onun geleceğini, onun durumunu anlatacak. Bu böyle olursa, böyle olur geleceğin senin. Zorla ben seni vermem, kendin ne istersen yap ama bu sefer kız kendine zarar veriyor. Kim üzülüyor? Yine aileler üzülüyor. Yaşıtı olmayabilir, büyük de olmayabilir seçeceği kişi. Tabi ki, hiç bir anne baba kabul etmez. Davul dengi dengine vurur. Onun kararına saygı duyacaksın, genelde onun dediğini yapacaksın. (Kadın, 60, 17)

Gençler de önemli ana babalar da önemli. Eşit olmalılar. Tabii önce gençler vermeli. Ama aileler de çok önemli tabii ki de. Sonuçta tek ilişki olmuyor. Ailelerle de ilişkili oluyor (Kadın, 46, 17).

Kendileri veriyorlar artık şimdiki gençler kendi kararlarını veriyorlar. Anne babaya sadece onaylamak kalıyor gibi şu anda. (Kadın, 40, 17)

Tabii ki (onay) almalılar. Herhangi bir ağacın dalısın yani. Köke sormadan dal ne yapısın? (Kadın, 42, 17)

Aile tabii ailenin kızın tercihiyle ilgili görüşlerinin ne olduğu önemli yani ileri sürdükleri tezin geçerliliği önemli, ona bakmak lazım. iyi niyet oradaki önemli olan. (Erkek, 55, 29)

2.4 AİLE RIZASINA DİNİ YAKLAŞIMLAR

İslam dinine göre aile onayı konusunun nasıl yorumlanabileceğini sorduğumuzda aldığımız cevaplar çok çeşitliydi ve görüşmecilerin aile onayı konusundaki kendi fikirleriyle paralellik içerisindeydi. Klasik fıkıh geleneklerinde de bu konuda bir ihtilaf olduğunu belirtelim: Hanefi mezhebinde genç kızlar ailelerinin

onayı olmadan evlenebilirken, diğer mezhepler de evlenebilmek için genç kızın velisinin onayını almak gerekiyor. Mülakatlarda ilginç olan, evlilik yaşı konusunda klasik fıkhıdaki akıllı balığ olmak üzerine kurulu değişmeyen normatif algıdan farklı olarak, katılımcıların aile rızası konusunu kendi görüşleriyle paralel bir şekilde okumaları ve bunu çeşitli İslami ahlak anlayışlarıyla desteklemeleri. Örneğin, genç kızların istedikleri kişiyle evlenmesi gerektiğini düşünen bir katılımcı İslam dininde bunun böyle olduğunu söylüyor ve oradaki İslami olanı “sevenleri birbirine vermek” ifadeleriyle kuruyor. Bunun yanında, aile rızasının önemli olduğunu düşünen katılımcılar ise, İslam’da anne ve babaya hürmetin önemiyle alakalı bir ahlaki norm üzerinden meseleyi yorumluyor.

Sizin çevrenizde bir kız ailesinin onayı olmadan evlenebilir mi?

Evlenez. Tabiki sevdiğine kaçır, evlenir âmâ doğru ve güzel bir şey değil. Onun için dedim ya, aileler en küçükten en büyüğe kadar sözünü dinlemeli, birbirini anlamalı. Bir insan birini sevmişse ne olursa olsun ona verilmeli ki, onu yaşamalı. Yoksa ölene kadar akli onda kalır. O çok yanlış. O, onu görsün yaşasın. Boşanacaksa da boşansın. Çünkü dünyanın en güzel erkeğiyle evlense bile akli onda kalır. Bunu gördük. Evlenip, sonra boşanıp sevdiğine kaçır sevgilileri gördük. Demek ki, unutulmuyor. O da yanlış.

Sizce İslam dini bu konuda ne söylüyor?

Bence İslam dini de aynı şeyi söylüyor, sevenleri birbirine vermeyi. (Kadın, 56, 17)

Sizin çevrenizde bir kız ailesinin onayı olmadan evlenebilir mi?

Onay şart, şart olması lazım. Onaysız evlenmemesi gerekir.

Sizce İslam dini bu konuda ne söylüyor?

Yanlış bir bilgi vermeyeyim, çünkü bir kızın rızasının alınması gerektiğini biliyorum ama habersizce evlenez yani. Bence izinsiz evlenmemesi gerekir İslam dinine göre. Çünkü anne baba kalbi kırılmaması gerekiyor. Onun için izinsiz olmaması lazım. (Kadın, 49, 25)

İslam dini bu konuya (aile onayı olmadan evlenmeye) güzel bakmıyor. Mesela diyor ki ilerde zorluk çekersin. Çünkü büyüklüklerini dinlemediğin için. Belki iyi de olabilir kötü de. Ama aile, büyüklük çok önemli. Desteklemeleri. Hem daha kendisini güvende hisseder yani en azından arkasında ailesi var. Rahat hisseder kendisini. Ezik hissetmez kocasına karşı, ailesine karşı. (Kadın, 46, 17)

Ben bu konuda hani İslam bunun ne şudur desem iftira atmış olurum ama benim bildiğim anne babanın rızasını almak çok önemlidir İslam’da. Ve yine aynı şekilde gençlerin işte böyle iyi iradesinde haksız bir şekilde karşı çıkacak bir anne iyi niyetle veyahutta işte onlar için iyi olabilecek bir evliliğe anne babanın karşı çıkmasına İslam iyi gözle bakmaz herhalde. (Erkek, 44, 41)

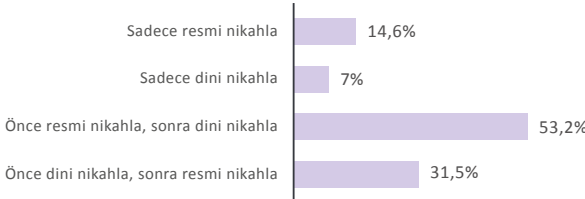
2.5 NİKAH TERCİHLERİ

Anket verilerinden katılımcıların evlenirken hem resmi hem dini nikahı tercih ettiğini görüyoruz.

Hangi tür nikahla evlendiniz?

Evleneceğiniz kişi ile ne tür bir nikahla evlenmek istersiniz?

Evlenmiş olan kişiler hem resmi hem dini nikahla evlendiklerini ifade ediyor. Evlenmek isteyenler de bu yoldan devam etmek istiyorlar. Ancak önce dini nikahla evlenip sonrasında resmi nikah yapmayı isteme oranı halihazırda bu şekilde evlenenlerden çok daha yüksek.

Yaş Grubu	Resmi	Dini	Hem resmi hem dini	Nikahı yok
18-24	8,2	7,4	83,1	1,2
25-34	9,9	3,6	85,9	0,6
35-44	9,8	2,7	86,8	0,7
45-54	9,9	2,9	86,7	0,5
55-64	10,8	4,5	84,2	0,5
65+	8,6	4,8	86	0,7

Veriler, hem resmi hem dini nikahın tercihi konusunda TÜİK verileriyle de paralellik gösteriyor (TÜİK, 2006 Aile yapısı araştırması). Yalnızca dini nikahla evli olma konusunda belirgin bir düşüş söz konusu.

2.6 İMAM NİKAHINA YAKLAŞIMLAR

Erken yaşta evlenen genç kızlar büyük çoğunlukla sadece imam nikahı/dini nikahla evlendirildikleri için görüşmecilerin imam nikahına olan yaklaşımları onların hem erken yaşta evliliğe, hem de dini konulara olan yaklaşımlarının keşiştiği bir yerde duran bir mesele olarak bizim için önemliydi. Derinlemesine görüşme yaptığımız kişilerin neredeyse tamamı, bir kişi hariç, kendi kızlarını resmi nikah olmadan sadece dini nikahla evlendirmeyeceklerini ifade ettiler. Görüşmeciler kadınların haklarının dini nikahla yapılan evlilikler içinde güvence altına alınmadığını ve devlette bir karşılığının olmadığını ifade ederek sadece dini nikahla yapılan evliliklere karşı çıktılar. Bazıları buna rağmen dini açıdan sadece dini nikahla evlenmenin günah olmadığını belirtirken bazıları ise kadınların haklarının korunmuyor oluşunun o nikahı dini açıdan da problemlili hale getirdiğini ifade etti. İkincisi, İslam dininin değişmeyen bir kurallar bütünü olarak görülmesinin en büyük istisnası olarak görülebilir. Bunun sebeplerinden biri geleneksel fıkıh geleneği içerisinde evlilik içerisinde tanınan hakların hiç birinin resmi nikah olmadığı takdirde tanınmıyor oluşu, yani kadınlar ve evlilikten doğacak çocuklar için bir çok konuda büyük bir mağduriyet oluşturması; bir diğeri ve daha etkili olanı ise, imam nikahının devlet söyleminin ve devlet tarafından tanımlanan dinin de dışında kalıyor oluşu.

Resmi nikah olmadan imam nikahıyla evliliğe siz nasıl bakıyorsunuz?

Hiçbir garantisi yok. Tamam dini olarak günah olmuyor ama işte zamanımız o kadar kötü bir zaman ki, hiçbir güvencesi yok. Onun için öyle yaşantı olmaması lazım. İsteddiği zaman bırakıp gidecek, hiçbir şey ispatlayamayacaksın, maddi manevi, hiçbir şey.

Mesela belli şartlarda kızınızı bu şekilde evlendirir misiniz? Evlendirirseniz hangi şartlarda?

Hayır, evlendirmem.

Peki oğlunuzu evlendirir miydiniz?

Hayır, günümüze göre hiçbir ispatı olmuyor çünkü, bir hak iddia edemiyorsun. (Kadın, 49, 25)

Sizce resmi nikâh olmadan imam nikâhıyla evlilik şu anki şartlarda dinen nasıl yorumlanabilir?

Dini açıdan da bence eksik çünkü adaleti sağlamak zorundasınız. Adaleti sağlayamadığımız için boşanmış veya evli olan yani dini nikahın ardından dinen evli oluyorsun. Bunun getirdiği kanuni sorumluluklar var ama bunu devlette karşılığı yok. Burada ikilik bir ayırım oluşuyor o yüzden bence dinen de çok sadece dini nikahın yeterli olmadığını düşünüyorum adaleti sağlayamadığı için. Keşke aynı anda mesela atıyorum dini nikah diye ayrı bir şey olmasa normal imamların ya da işte şeylerin belediye başkanlarının kısıdığı nikah aynı şekilde şey yapabilirsek bence ikisinin birleştirilmesi lazım ama bu da mümkün mü bilmiyorum, şu anki şartlarda mümkün görünmüyor. (Kadın, 28, 24)

Resmi nikah olmadan imam nikahıyla evliliğe siz nasıl bakıyorsunuz?

Bu devirde mi bu devirde yaşanmaz. Kimseye güvenemiyorsun ki yeri geliyor yani eşine, kardeşine güvenemiyorsun yani yaşanmaz. *(Kadın, 49, 17, Yozgat)*

Kızını resmi nikah olmadan dini nikahla evlendirebileceğini belirten tek kişi de aslında birliktelik için hiçbir nikahın şart olmadığını düşünüyor. Kızının imam nikahıyla yapacağı evliliğe verdiği onayı da kızının özgürlüğünü esas alarak temellendiriyor ve kızının kendi kararına müdahale edemeyeceğini ifade diyor:

İmam nikahıyla evlensin ben onun hayatına müdahale edemem. Evet ama çocuk yapacaksa yapsın resmi nikahını ben karışmam ama ona. Ayrı da yaşamak isteyebilir her şey yaşayabilir yani olabilir. Yanlış bir şey de yapabilir sonuçta o benim kızım birisiyle bir beraberlik yaşayabilir, hamile kalabilir, her şey olabilir. Ben onun hayatına müdahale edemem evet belli bir yaşa kadar kollarım, her şeyi anlatırım, gösteririm. Ama kötü şeyler yaşadığı zaman da ben onu kenara atamam ki o benim kızım. *(Kadın, 39, 16)*

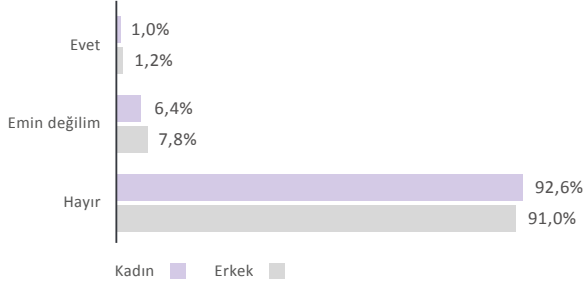
2.7 ERKEN YAŞTA EVLİLİK ALGILARI

Araştırmanın en önemli çıktılarından biri, katılımcıların büyük çoğunluğunun erken yaşta evliliklere karşı sahip olduğu olumsuz pozisyon: «Herkes» çocuk yaşta evliliklere karşı, gençler daha karşı. Bir kızı olsa ya da kızı varsa 18 yaşından önce evlendireceğini söyleyenlerin oranı yalnızca %1,1 iken, evlendirmeyeceğini ifade edenlerin oranı %91,8.

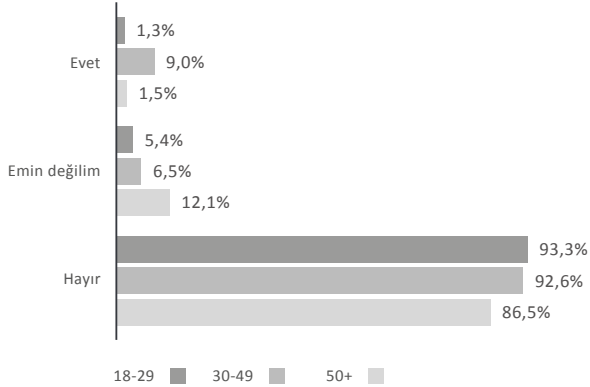
Bir kızınız olsa ya da varsa, kızınızı 18 yaşından önce evlendirir misiniz?

Bir kızınız olsa ya da varsa, kızınızı 18 yaşından önce evlendirir misiniz?

Bir kızınız olsa ya da varsa, kızınızı 18 yaşından önce evlendirir misiniz?

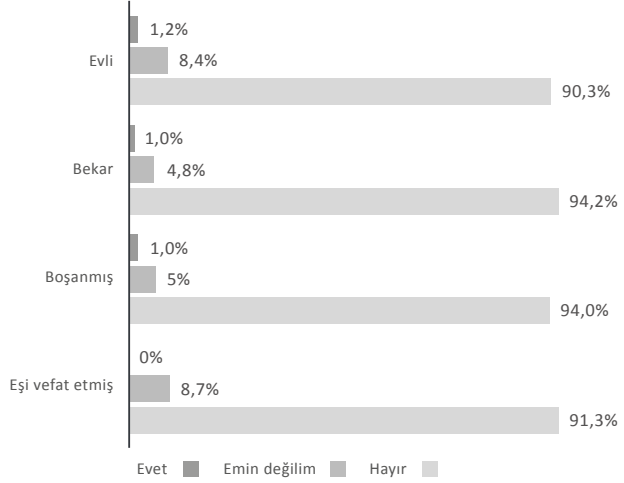

Çocuğunu erken yaşta evlendirmeye erkekler ve kadınlar benzer oranlarda karşı çıkıyor. 18-29 yaş ile 50 yaş üstü arasında ise karşı çıkış konusunda net bir fark var (%93,3'e karşı %86,5).

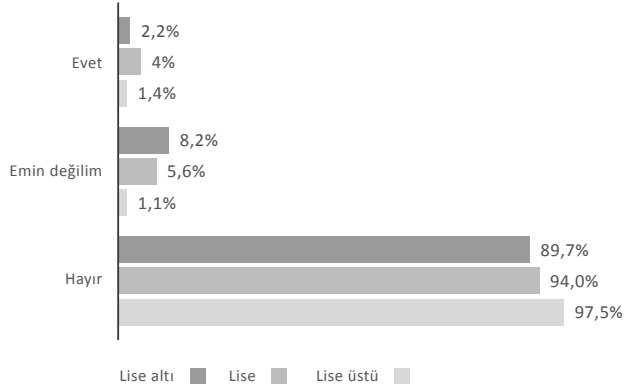
Bekarlar ve evliliğinde problem yaşamış kişiler erken yaşta evliliğe daha net karşı çıkıyor. Eğitim durumu arttıkça çocuğunu erken yaşta evlendirmeyeceğini ifade etme oranı da artıyor.

Erken yaşta evliliklerle ilgili "oyunbozan" mesele ise cinsellik. Sıklıkla ifade edilen aksine ekonomik sebeplerden öte, cinselliğin yaşanması ya da yaşadığının düşünülmesi/duyulması erken yaşta evlendirme için bir sebep haline gelebiliyor, karşı çıkış görünür bir şekilde azalıyor. "Şimdi size erken yaşta, 18 yaşında

Bir kızınız olsa ya da varsa, kızınızı 18 yaşından önce evlendirir misiniz?

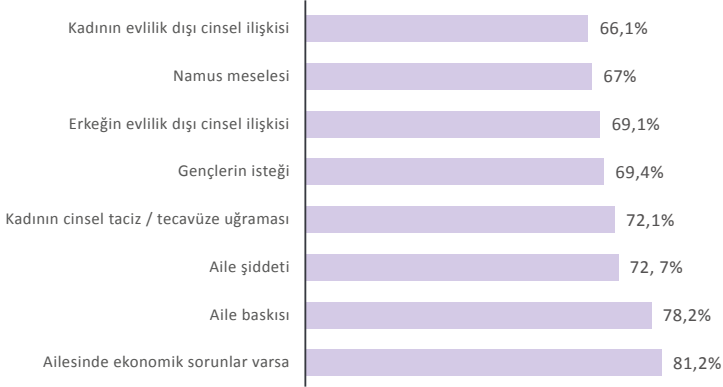

Bir kızınız olsa ya da varsa, kızınızı 18 yaşından önce evlendirir misiniz?

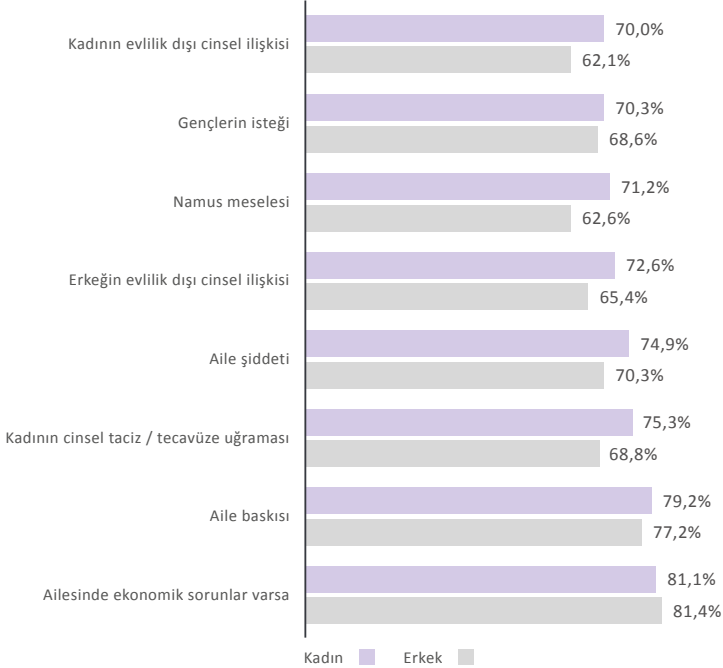

önce evlenmeye neden olarak görülebilecek bazı durumlar sayacağım. Sayacağım durumlar, yaşı küçük de olsa bu durumda evlenmesi doğru olur demenize neden olur mu?" sorusuna «neden olmaz» cevabını verenlerin oranının en düşük olduğu seçenek kadının evlilik dışı cinsel ilişkisi (%66,1). En yüksek ise ekonomik zorluklarda oluyor.

Neden Olmaz?

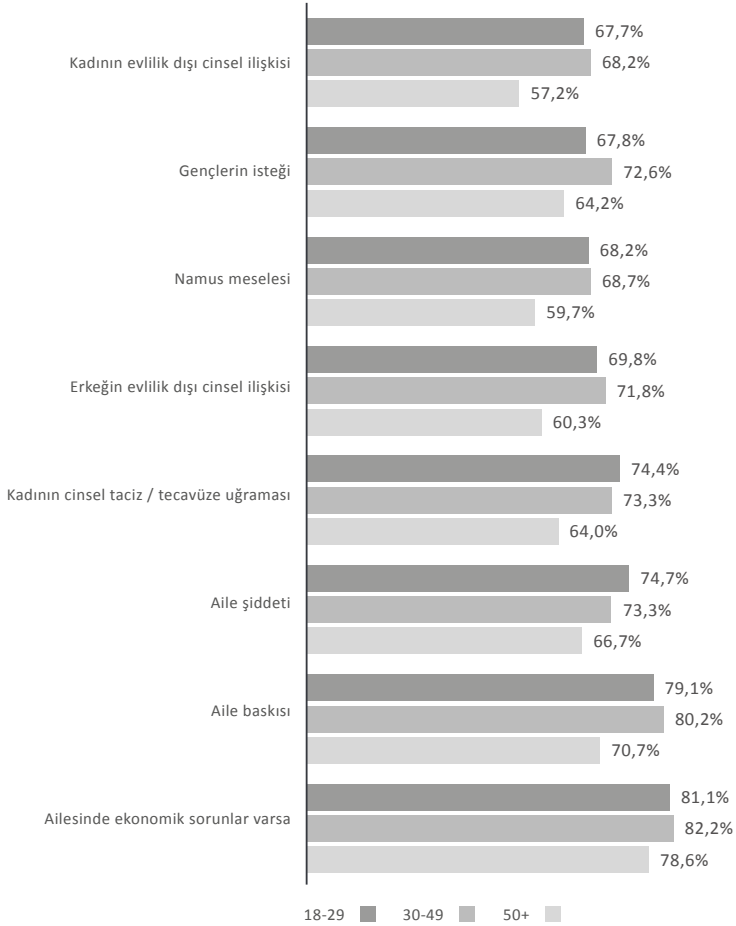

Neden Olmaz?

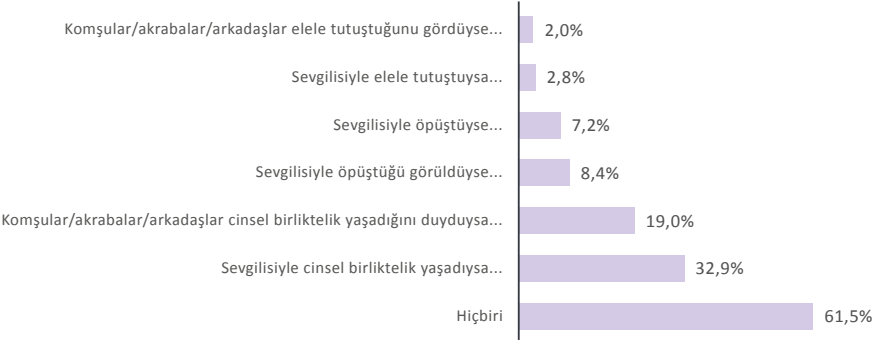
Verilen cevaplarda kadınlar ve erkekler arasında ve yaş grupları arasında belirgin bir farklılaşma olduğunu söylemek de mümkün. Kadınlar her koşulda çocuklarını erken yaşta evlendirmemek konusunda çok daha kararlı. Orta yaşlılar ve gençler de benzer şekilde ne olursa olsun 18 yaş altı bir evliliğe onay vermeyeceğini ifade ediyor.

Neden Olmaz?

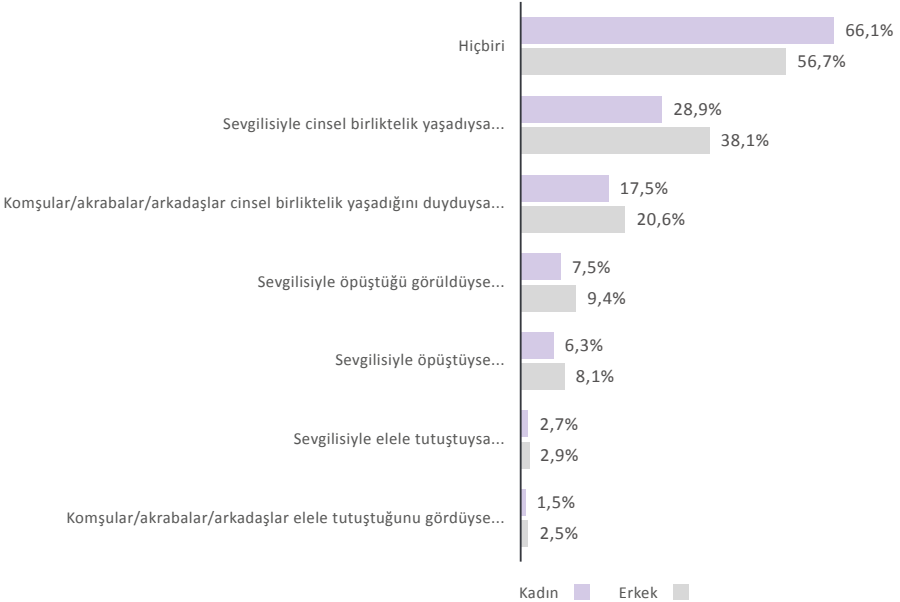

Soruyu farklı bir şekilde sorduğumuzda da vurgu noktası değişmiyor. Cinsel birliktelik erken yaşta evliliğin en öne çıkan meşruiyet zemini.

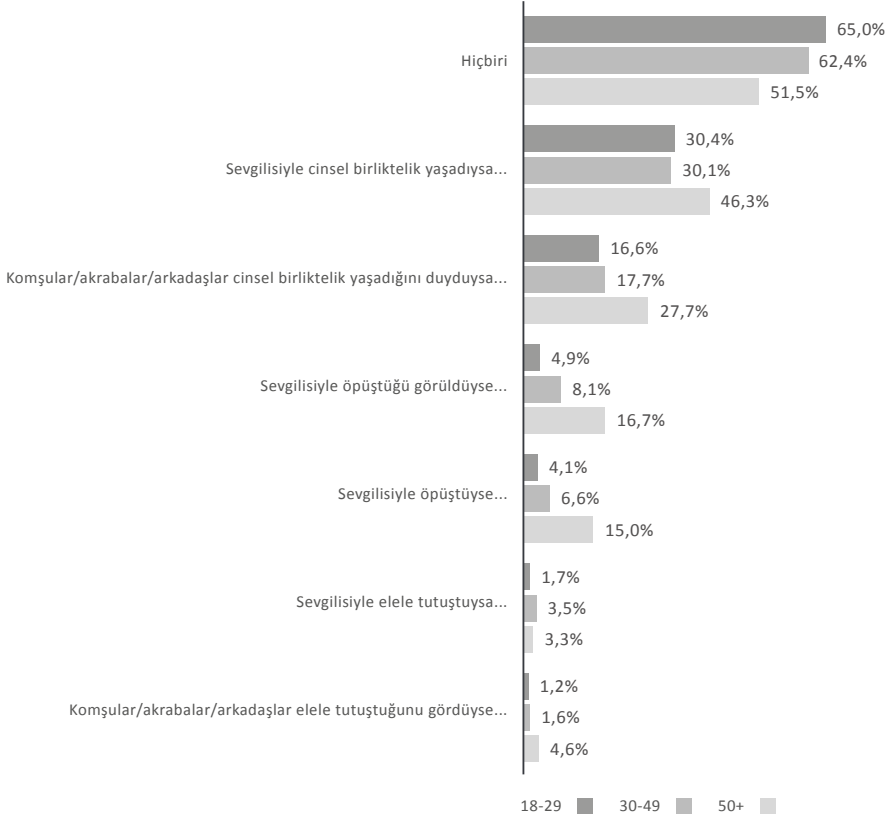
Sizce aşağıdakilerden hangisi bir kızın 18 yaşından önce evlenmesini uygun görmeyi sağlar?

Sizce aşağıdakilerden hangisi bir kızın 18 yaşından önce evlenmesini uygun görmeyi sağlar?

Sizce aşağıdakilerden hangisi bir kızın 18 yaşından önce evlenmesini uygun görmeyi sağlar?

Erken yaşta evliliğe ikna noktası cinsel birliktelik. Tüm bu durumlarda da çocuğunu erken yaşta evlendirmeyeceğini ifade edenlerin oranı %61,5 olmakla birlikte, katılımcıların %25'i cinsel birliktelik yaşadığıysa çocuğunu evlendireceğini ifade ediyor. Bu oran erkeklerde %37,1'e kadar çıkıyor. Aynı şekilde yaş arttıkça da çocuğunu evlendireceğini ifade etme oranı artıyor.

Sosyo-ekonomik statü azaldığında benzer bir şekilde erken yaşta evliliğe ikna olma oranı artıyor. Kent ve kırsal arasında ise belirgin bir fark yok.

	A	B	C1	C2	D	E
Hiçbiri	81,3%	74,0%	62,8%	49,7%	53,5%	47,1%
Sevgilisiyle cinsel birliktelik yaşadığıysa	13,9%	21,4%	30,6%	45,1%	41,3%	49,0%
Komşular/akrabalar/arkadaşlar sevgilisiyle cinsel birliktelik yaşadığını duyduysa	8,3%	11,9%	18,5%	26,8%	20,9%	22,1%
Sevgilisiyle öpüştüyse	1,7%	2,2%	8,5%	12,0%	2,6%	3,8%
Sevgilisiyle öpüştüğü görüldüyse	1,7%	3,5%	9,8%	13,5%	3,5%	6,7%
Sevgilisiyle el ele tutuştuysa	1,3%	2,0%	3,8%	3,0%	1,7%	1,0%
Komşular/akrabalar/arkadaşlar sevgilisiyle el ele tutuşurken gördüyse	4%	1,3%	1,5%	3,8%	1,3%	1,9%

	Kent	Kırsal
Hiçbiri	63,1%	59,6%
Sevgilisiyle cinsel birliktelik yaşadığıysa	30,3%	35,9%
Komşular/akrabalar/arkadaşlar sevgilisiyle cinsel birliktelik yaşadığını duyduysa	18,0%	20,1%
Sevgilisiyle öpüştüğü görüldüyse	8,5%	8,3%
Sevgilisiyle öpüştüyse	7,5%	6,7%
Sevgilisiyle el ele tutuştuysa	3,3%	2,2%
Komşular/akrabalar/arkadaşlar sevgilisiyle el ele tutuşurken gördüyse	1,6%	2,4%

	Akdeniz	İç Anadolu	Marmara	Güney ve Doğu Anadolu	Ege	Karadeniz
Hiçbiri	69,1%	57,6%	58,7%	55,0%	80,3%	50,2%
Sevgilisiyle cinsel birliktelik yaşadığıysa	17,2%	32,0%	37,8%	40,6%	17,9%	43,8%
Komşular/akrabalar/arkadaşlar sevgilisiyle cinsel birliktelik yaşadığını duyduysa	16,2%	20,9%	25,3%	17,0%	9,4%	17,9%
Sevgilisiyle öpüştüyse	7,2%	14,3%	13,3%	1,9%	2,5%	8,8%
Sevgilisiyle öpüştüğü görüldüyse	4,5%	14,0%	12,7%	1,2%	1,6%	3,6%
Sevgilisiyle el ele tutuştuysa	2,7%	8,5%	1,8%	7%	1,6%	5,2%
Komşular/akrabalar/arkadaşlar sevgilisiyle el ele tutuşurken gördüyse	2,7%	2,2%	1,8%	7%	2,1%	4,0%

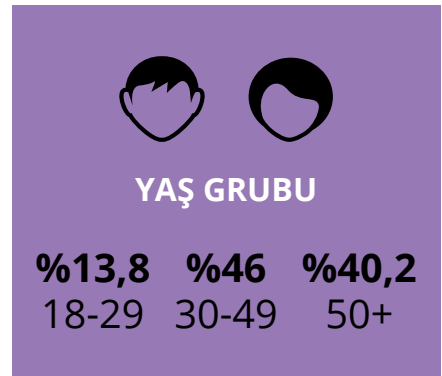
Hiçbir koşulda çocuklarını erken yaşta evlendirmeyeceğini ifade etme oranı en yüksek Ege ve sonrasında Akdeniz bölgesinde. En düşük olduğu bölge ise Karadeniz bölgesi.

2.8 ERKEN YAŞTA EVLİLİK TECRÜBELERİ

Anket çalışmasına katılan katılımcıların %9,4'ü erken yaşta evlenmiş. Türkiye'de erken yaşta evliliğe dair veriler (2016 verisi %5,6) var olan evlilikler içerisinde oran üzerinden hesaplanıyor. Genel evlilikler içerisinde oranlar daha yüksek.

TÜİK, 2016, Aile Yapısı Araştırması			
İlk evlenme yaşı (%)	İlk evlilikteki yaş grubu: 18-	2016	17,9
	İlk evlilikteki yaş grubu: 18-19	2016	16,9
	İlk evlilikteki yaş grubu: 20-24	2016	37,5
	İlk evlilikteki yaş grubu: 25-29	2016	21,2
	İlk evlilikteki yaş grubu: 30-34	2016	5,1
	İlk evlilikteki yaş grubu: 35+	2016	1,4

Gençlerde erken yaşta evlilik oranı düşük.

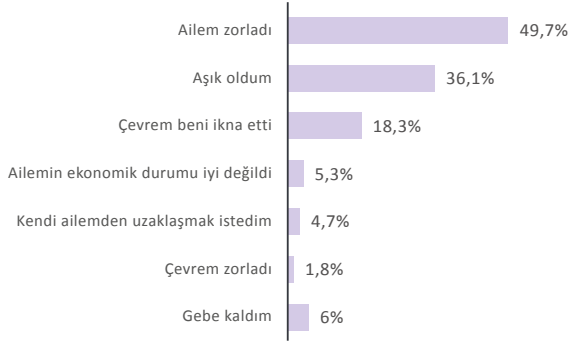

Erken yaşta evlilik yoğunluklu olarak kadınlarda görülüyor. Erken yaşta evlilik oranlarında yaş aralıklarında doğrusal bir yükseliş söz konusu değil. Orta yaşta erken yaşta evliliklerin görülme oranı 50 yaş üstünden fazla.

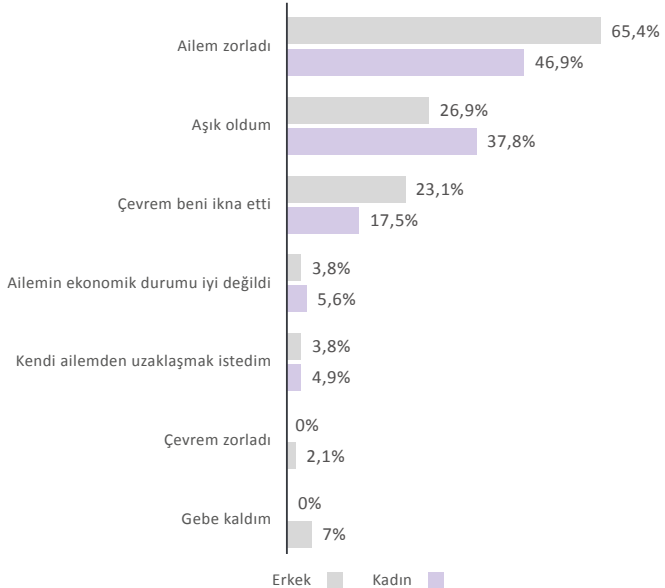
2.8.1 Aşık olma vs. ailenin zorlaması ikiliğini aşmak

Araştırmamızın niceliksel bölümünde erken yaşta evlenmenin en öne çıkan nedeni olarak ailenin zorlaması öne çıktı. 18 yaşından önce evlenenler en büyük nedeni ailelerinin zorlaması olarak ifade ediyor. Bu nedeni aşık olma takip ediyor.

18 yaşından önce evlenme nedeniniz?

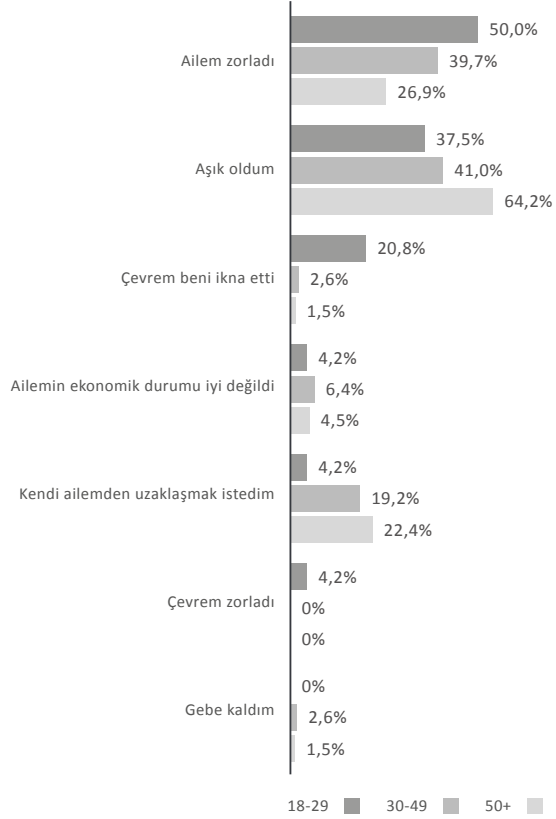

18 yaşından önce evlenme nedeniniz?

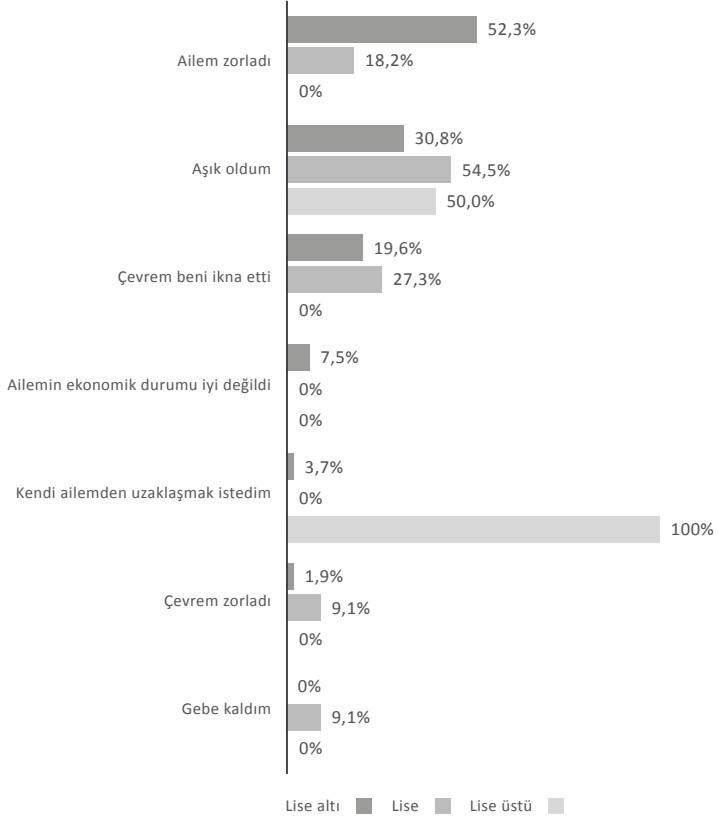

Yaş azaldıkça aşık olduğu için evlendiğini ifade etme oranı artıyor.

18 yaşından önce evlenme nedeniniz?

18 yaşından önce evlenme nedeniniz?

Yaş azaldıkça erken yaşta evliliğin sebebi olarak aşık olduğunu ifade etme oranı belirgin bir şekilde artıyor. Genç kuşakta evlilik bir kaçış olarak görülüyor. Her eğitim seviyesi için de öne çıkan sebep değişiklik gösteriyor. Eğitim seviyesi düşük olup erken yaşta evlenenler evlilik nedenlerini ailelerinin zorlaması olarak ifade ederken, lise seviyesinde eğitimi olan kişiler aşık oldukları için evlendiklerini söylüyor. Lise üstünde eğitimi olan ve erken yaşta evlenenler ise ailelerinden uzaklaşmak için evlendiklerini ifade ediyor.

Derinlemesine görüşmelerdeki evlilik anlatılarına baktığımız zaman ise, erken yaşta evlenen kadınların evliliklerinde verilen evlilik kararının birden fazla aktörün dahil olduğu karmaşık bir bileşenin olduğunu söylemek mümkün. Tamamen ailelerinin zoruyla ve istemedikleri bir erkekle evlendiklerini ifade eden

kadınların sayısı da oldukça yüksek olmakla beraber, kadınlar bazen flört ettikleri ya da sevdikleri erkekle de aileleri tarafından evlenmeye teşvik edildiklerini ya da zorlandıklarını belirtiyorlar. Bazen de kadınlar evliliği ailelerinden bir kaçış olarak gördükleri için tercih ettiklerini söylüyorlar. Halihazırda erken evliliğin fazla olduğu şehirlerden beş tanesine yaptığımız ziyaretlerde, liselerde erkek arkadaşları olan genç kızların hocalar tarafından ailelerine şikayet edildiğini ve okulu bırakıp evlenmeye teşvik edildiklerini sıkça dinledik. Dolayısıyla, kadınların hikayelerinde, çoğu evlilik hikayesinde olduğu gibi, aşk evliliği/görücü usulü evlilik ya da özgür irade/başkalarının kararı ikiliği işlemiyor. İlk olarak, genç kızların 18 yaşından küçük olması onların kararına “karar” dememizi zorlaştırıyor; ikincisi, 18 yaşından büyük olan kadınların da arzuları ve hayalleri, aynı şekilde, belirli ilişkilenebilir içerisindedir, özellikle aile bağları içinde, başkalarının arzuları ve hayalleriyle, onlara sunulan veya sunulmayan seçeneklerle birlikte şekilleniyor ki 18 yaşından küçük olanlarda bu durum daha görünür. Dolayısıyla, özellikle erken yaşta evliliklerde akrana evliliğinin oranının arttığı son zamanlarda, genç kızların yaptığı “tercih”in irade, aşk ve özgürlük gibi kavramlarla toplum tarafından teşvik edilmesi oldukça problemli çünkü söz konusu “tercih” genç kızların sahip olmadıkları güvenli alanlardan, toplumsal cinsiyete dair üretilen normlardan, şiddetten, başka bir hayatı düşünmenin imkânlarının olmayışından bağımsız düşünülemez.

Bir sevgilim olmuştu. Annem bunu öğreniyor. Benim telefonum yoktu. Sevgilim bana telefon aldı gizliden. Ben gizli kullanıyorum. Annem bunu öğreniyor tabii. Sevgiliden ayrıldık falan filan. Telefonu aldı kırdı annem. O şeyin yazına, eşim zaten beni iki sene önce görmüştü. Haber gönderiyordu.... Ondan sonra eşim istedi. Ben bilmiyorum dedim. Annemlere, siz ne diyorsunuz dedim. Annem de dedi, sen benim başıma çok işler açacaksın. Seni, ben vereceğim dedi annem eşim istediğinde. Babam karşı çıktı. Hayır dedi. Benim evlenecek kızım yok dedi. Annem de onu bastırıldı. Eşimin ailesi de iyi. Eşim kendisi de iyi. Çocuğun kendisi iyi, hiçbir kötü alışkanlık yok dedi. Kızını böyle birileri gelmiş istemeye, vermeyeceksin de ne yapacaksın dedi annem..... Babam benim kızım okuyor daha dedi. Daha küçük dedi. Annem de, on sekizini dolduracak, ne küçüğü dedi. Bana sordular, istiyor musun diye. Siz istiyorsanız dedim. Demek ki, kısmet midir nedir. Şimdiki aklım olsa, salak mısın sen ya. Tanımadan bir kere karşıma geçip konuşmamışım. Gördüm ama muhabbetim yok. Düşünlerde falan denk geliyordum, öyle görüyordum. Ama karşıma geçip de, eve çağırıp da bir gelsin, bakayım, o da yok. Tamam dedim ben de. (Kadın, 26, 18)

Babam verdi. Biz küçük bir çevre olduğu için kendi yöremiz insanları olduğu için herkes birbirini çok iyi tanır. Eşimle daha 15-20 gün olmamıştı tanışalı bizim konuşurken komşumuz görüyor, benim köyümdeki komşum. Ondan sonra gidip babama söylüyor işte kızını gördük işte bilmem kimin oğluyla konuşuyordu diye. Sonra babam da baskıyla, kavgayla işte dayakla sabaha kadar söylettirdi bana kim bu çocuk itiraf et, ben biliyorum sen söyle, senin ağzından duymak istiyorum deyip. Sabahın havasına yakın işte o gece bütün gece kayışla dayak ettikten sonra itiraf etmek zorunda kaldım. Konuştuğum bir çocuğa işte gel beni iste dedim ertesi günü 15 gün sonra. Yani babam gelip istesinler dedi. Öylelikle babam karar verdi yani. (Kadın, 42, 17)

Ağladın mı, istemiyorum diye itiraz etmedin mi?

istemiyorum diye hiç şey yapmadık, orada bir harala gürele bir şeyler oldu, ne olduğunu bile anlamıyorsun zaten, çocuk akli işte, ne bileyim ben. (Kadın, 53, 15)

Bu süreçte evlilik kararını kim verdi? Sizin ve eşinizin ailesi sürece nasıl dahil oldular?

Evlilik kararını şöyle söyleyeyim ben hani lay lay lom ilişkilerden hiç hoşlanmayan bir insanım hani bir insanla bir ilişki, sevgili hayatı falan kurmak istiyorsak eğer her zaman ciddi ol hani ciddi olmasını isterdim. Ben biraz şey yaptım hani evlenmemize daha var hani biraz daha yaşımız geçsin amaçlı hep düşündüm. Ama aniden olduğu için yani ikimizde karar vermemiştik hani evlenmeye sadece hani bir en azından aile arasında bir yüzük takılıysa en azından biraz daha ileriye hani sözlenirdik aile arasında, bir 5-6 ay öyle durulurdu, nişanlılık nişan olurdu nişanlılık dönemi 1-2 sene mesela bizde genelde oluyor. Bu zamanda da zaten yaşımız biraz daha ilerleyebilirdi.

Yani bu kadar peki aceleyle gelmesinin sebebi ne?

Aceleyle gelmesinin sebebi normalde benim sevgililerime abim çok onay vermiyordu sadece şu an eşime onay vermişti sevgiliyken o sıralarda da biraz birbirlerine bir sebepten dolayı ama hangi sebepten dolayı hatırlamıyorum biraz zıt düştüler. Hatırladım, eve geç gitmem sebebinden mesela zıt gittiler sonra abim teyzemlere gitmek istediler ailecek ben dedim hani gidemem yarın işim var, erken uyuyup erken kalkmam lazım diye düşündüm, söyledim. Sonra aramızda kavga çıktı, tartışma çıktı sonra eşim devreye girdi eşim devreye girince abim de al götür bu kıızı bir daha da geri getirme deyince eşim de emin ol ben bu kııza senden daha iyi sahip çıkarım ki öyle de oldu. Gerçekten öz abilerimden beni daha iyi koruyup, kolluyor..... al bu kıızı götür deyince ee çocuk da ne yapacak yani mecbur evlendik yani öyle. Yoksa bizim daha çok hayallerimiz vardı. (Kadın, 20, 17).

2.8.2 Ahlaki bir güvenlik stratejisi olarak erken evlilik

Erken evlilikler konusundaki yaygın kanaatlerden biri, ekonomik sebepler sebebiyle kızların erken yaşta evlendirilmesidir. Oysaki hem bizim araştırmamızın niceliksel kısmında hem de birçok araştırmada erken yaşta evliliklerle çok sayıda birbirinin içine geçmiş etkenlerin ilişkilendirildiğini gördük. Dolayısıyla, erken yaşta evlilikler konusunda açık bir şekilde ekonomik faktörler etkili olsa da, meseleyi sadece bunun üzerinden tartışmak, kadınlar üzerinde etkili olan toplumsal cinsiyet normlarını ve iktidar ilişkilerini görmemizi engeller.

Araştırmamızda yaptığımız derinlemesine görüşmelerde en çok zikredilen erken yaşta evlilik sebebinin genç kızların cinsellikleri üzerinden kurgulanmış bir ahlak kaygısı olduğunu söyleyebiliriz. Bazen namus kavramı kullanılarak, bazen de başka ifadelerle anlatılmaya çalışılan bu "güvenlik" korkusunu bertaraf etmek için başvurulan bir strateji genç kızların erken yaşta evliliği. Gerek derinlemesine görüşmelerde, gerekse şehir ziyaretlerinde, genç kızların erkeklerle duygusal bir ilişkilerinin olmalarının ya da bir ilişki

ihhtimalinin kendisinin bile onların evlendirilmesine meşruiyet kazandıran bir etken olarak görülebildiğini gözlemledik. Burada şunu da söylemek gerekir ki, erken evlenen kadınlar evliliklerinin motivasyonu olarak ailelerinin namus ya da güvenlik endişesinden bahsederken, hiçbirini dini, ya da özel olarak İslami bir referansta bulunmadı. Buradaki namus, dinden bağımsız bir şekilde, aslında sadece kadın bedenini değil, akrabalık düzeni içerisindeki tüm bireylerin toplumdaki yerlerini, davranışlarını ve arzularını kontrol eden bir toplumsal olguyken, günümüzde daha çok kadın bedeni üzerinden kavramsallaştırılan haliyle, akrabalık düzeninin ahlaki temellerinden birini oluşturur. Kadınların “namusunun” ailenin namusu olduğu bu düzende, onun “güvenliği” ailenin bütünlüğüyle ilgili görülüp, ailenin tamamını ilgilendiren bir konudur. Ve aileler için, kızlarının evliliği, cinselliğin meşru bir şekilde icra edildiği ve kızlarının ve dolayısıyla kendilerinin de namusuna yönelik tehditlerin ortadan kalkmasının umut edildiği güvenli bir alan olarak görülür aileler tarafından.

Annen neden bu kadar erken yaşta evlendirmek istiyormuş çocuklarını?

Bir an önce kız çocuğu ya adı sanı çıkmadan rezil olmadan rüsva olmadan okumuyorsun, okula gitmiyorsun mesela okula gitsen de bir tedirginlik vardır. O zamanlar çok sağ sol davası vardı. Akşamları çocukları beklemek, kız çocuklarını beklemek, erkek kardeşim olsa erkek kardeşim de yoktu, getirmek götürmek, dolmuş yok araba yok, akşam vakti çıkıyorsun sabahın köründe gidiyorsun. Çok zordu yani okumak da zordu, okutmak da zordu, annenin beklemesi de zordu yani. O yüzden bir an önce okumuyorsa ev kıızıya bir an önce adı sanı çıkmadan sır etmekte, maksat buydu yani. O yüzden erkendi ama bu kadar erken ben çok üzülürdüm yani. Ablalarımın 15 yaşında o bitmeden doğum yapmaları. (Kadın, 49, 17, Yozgat)

Annem bizi erken evlendirdiğinin sebebi kızlarımın başına bir sorun, bir problem gelmesin, çocuklarımı arıyla, namusuyla evlendireyim. Sebep oydu yani öyle erken yaşta annem bizi evlendirdi (Kadın, 51, 17)

2.8.3 Genç kızlar için güvenli alanların ve başka bir tahayyülün imkanının olmayışı

Erken yaşta evliliklere giden yolun farklı değişkenlerin iç içe geçmesiyle örüldüğünü ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dayalı ve hayatımızın derinliklerine kadar sızmış olan normların bu yolda son derece etkin olduğunu belirtmiştik. Aileleri tarafından zorla evlendirilen kızlar bir yana, bahsettiğimiz gibi, kendileri de evlenmek isteyen genç kızlar söz konusu olduğunda da “kendi rızası/kararı” diyerek erken evlilikleri meşrulaştırmak ve sorumluluğu bu genç kızlara atmak meseleye etraflıca bakmamanın getirdiği ciddi bir problem. Okuldan alınmak, evde şiddet görmek, aile içinde bakım emeğini üstlenmek, evde aileleri tarafından, okulda öğretmenler tarafından “cinsel ahlak” a yönelik bir gözetim altında tutulmak ve daha

birçok etkenle ev ve okul güvensiz alanlara ya da arzu edilmeyen/kurtulunmak istenen mekanlara dönüşüyor genç kızlar için. Birçok görüşmede de erken yaşta evliliğe bir kaçış olarak başvurulduğunun, okula devam etmeyince evliliğin okulun bir alternatifi olarak görüldüğünün ve evlenilmediği takdirde daha iyi bir hayatın olmayacağını vurgusu farklı şekillerde yapıldı.

Nasil desem sana, okusam gidebildiğim kadar giderdim. Okumadıktan sonra, o yaşta normal gibi geldi bana. Çocukluğu öbür tarafta da yaşayamıyordum sanki. Fark eden bir şey yok. Ama şimdiki gençlere 22-23ten aşağı evlenmemelerini söylüyorum.... (Erken evlenince) Hiç gençliğini yaşayamıyorsun, ama öbür tarafta da yaşayamıyordum onu. Orda kardeşlerimle uğraşıyorum, bu tarafta biraz daha kendi ailemle uğraştım. Biraz daha iyi oldu. Kendi çocuklarımı büyütmiş oldum. Birileriyle uğraşmadım da, kendi ailemi kurdum. Ondan daha güzel oldu bence. (Kadın, 56, 17)

Sence kaç yaşından önce kadınlar için evlilik erkendir?

Bir kere 23-24 olacak, bir kere kendini böyle, bazı çevrelerinde bakacak, bence araştırıp, bir insan mantığını kullanacak ilk önce. Mantığını kullanacak, ben bununla yapabilir miyim, ben evliliğe kendimi hissedebiliyor muyum, onu yapacak. Biz kaçış diye lap diye atladık. Köyde yetişenler hep öyle, kaçış görüyoruz.

Maddi sıkıntılardan bir kaçış mı, yoksa biraz da aileyle yaşanan sıkıntılardan mı?

Maddi yönden, aile yönünden, diyorum ya tarla tabakta çalışıyorsun, ne gecen belli, ne gündüzün belli, fakirlik öyle.

Evlenmeden önce ailenle ilişkin nasıldı?

Evlenmeden önce mesela ben babamla arkadaş gibiydim, annem bizi çok şey yapardı, nasıl desem dedektif gibi resmen, affedersin tavuk güder gibi güdüyordu annem, bir laf söz gelmesin, şöyle olmasın. Biri bir laf derdi, yani gerçek olmasa bile gelirdi bize bağırdı, olmadık laflar söylerdi, döverdi. Anne bizi bir dinle bakalım, aslı var mı yok mu. Köy yerinde biliyorsun dedikodu diz boyu, bir lafın yanına bin daha katıyorlar, olmayan lafı ortalığa veriyorlar. Benim kendi teyze kızım geldi bana, senin yerinde olsam kaçardım dedi, 14 yaşında mı 15 yaşında mı neyim, demiştim ya görüştüğüm biri vardı diye. Geldi bana teyze kızım dedi bana, hani yardımcı olurum gibisine, kaç git diye (Kadın, 47, 17).

İki tane kardeşim var. Biri kız, biri erkek. Kız olan benden iki yaş küçük. Şu an çalışıyor. Bekâr. Okudu. Annem demedi, ona seni evlendireyim. Annem ne yaptıysa bana yaptı. Bir yere giderdim, benim geç kalma ihtimalim yoktu. Babama fitler, dövmezdı ama ondan laf yemek benim çok zoruma giderdi. Babamın bugüne kadar bir tane tokatını yemedim. Ama annemin terlikleri sırtımdan geçti. (Kadın, 26, 18)

Aslında ben çocuk yaşta evet 18 yaş altı çocuk sayılıyor çocuk yaşta evlendim. Ama ben mesela bekarken de hani evlilikte bir eşim yoktu öyleydim. Yine ben temizlik yapıyordum, yine ben bulaşık yıkıyordum, yine yemek yapıyordum. Ya evli bir kadın gibiydim ama yani yanlış ya bence. (Kadın, 20, 17)

2.8.4 Şiddete açıklık

Tabii okuyamadım. Geniş çok geniş bir konu. Evlendiğim için gençliğimi yaşayamadım, erken yaşta anne olduğum için direkt çocuktum ben her zaman onu diyorum, babamın kızıydım. Söz var ya: evlendim kocamın karısı oldum, doğurdum çocuklarımın anası oldum, ben ne zaman ben olacağım? (Kadın, 42, 17)

Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 2014 raporuna göre 18 yaşından önce evlenen kadınların neredeyse yarısı fiziksel şiddete, beşte biri de cinsel şiddete maruz kalmıştır (TSNA 2014). Biz de kendi niteliksel araştırmamızda erken yaşta yapılan evlilikle birlikte kadınların fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet gibi farklı şiddet biçimlerini yaşadıklarını gördük. Kadınlar hikayelerini anlatırken hayatlarının farklı aşamalarında yaşadıkları şiddetlerin birbirini takip ettiğini ifade ettiler. Konuştuğumuz kadınlar, aile evlerinde şiddete maruz kaldıkları için evliliği bir kaçış yolu olarak gördüklerinden ve aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve zihinsel olgunlaşmama halinin “gelin gittikleri” evlerde onları şiddete karşı savunmasız ve kırılğan bir hale getiren bir etken olduğundan bahsettiler. Bununla birlikte konuştuğumuz erken yaşta evlenen kadınların birçoğu evlendikten sonra kendi aileleri tarafından da sahip çıkılmadıklarını, “Gelinlikle çıkılan eve kefenle girilir” anlayışıyla boşanmalarına sıcak bakılmadığını ve destek görmediklerini ifade ediyorlar.

Erken yaşta evlenmenin zorlukları oldu mu? Nelerdi?

Evet çok zorluk oldu benim için özellikle kalabalık bir aileye geldiğim için. Kalabalık aileye geldiğim halde eski hayatımı hiç özlemedim çünkü evimizde sürekli şiddet olduğu için bir nevi kaçmaktı zaten benim için, güzeldi yani yine de güzeldi. (Kadın, 40, 17)

Bugünkü aklım olsaydı 25 yaşında evlenirdim. Daha olgunlaşıyorum, daha bilinçleniyorum. Neyin ne olduğunu anlıyorsun. Okurdum, bir şey olurdu, o zaman kocamın karşısına çıkardım. O zaman boynum bükük olmazdı. (Kadın, 60, 15)

42 yaşındaki bir katılımcının anlatılarında evliliğin aileden bir kaçış anlamına geldiğini, evliliğinde çok ciddi bir şiddete maruz kaldığını ve ailesinin de bu süreçte yanında hiç olmadığını görüyoruz:

Çünkü her yönden, insan yaşı zaten ilerledikçe, bazı şeyleri yaşadıkça, ben bu girişkenliğim, kendimi savunma gücüm önceden olsaydı bu kadar ezilmezdim. Korkuyorsun, kimse yok, sahipsizsin, bir lokma canın var, 48 kiloyla ne yapacaksın, susuyorsun, kimse de sahip çıkmıyor.

Sonra ben köye babamlara telefon açtım, anamgile dedim böyle böyle dedim, ben dedim gelsem bana bakar mısınız dedim, babam da demiş ki bizim köyün şeyinde cami var, camiden bu tarafa geçmesin demiş. Sonradan işte ne yapayım dedim, kaderim bu, kendim ettim kendim çekeceğim (Kadın, 42, 18)

Bununla birlikte, konuştuğumuz erken evlenen kadınların tamamı ilk evlendiklerinde eşlerinin aileleriyle birlikte yaşadıklarını, kayınvalide, kayınpeder, bazen de bunlarla birlikte kayınlar ve eltilerden oluşan kalabalık bir eve gelin gittiklerini söylediler. Anlatılarda kadınların eşin geniş ailesi, özellikle kayınvalide tarafından farklı şiddet biçimlerine maruz bırakıldıklarını gördük. Kadınların birçoğu evde sözlerinin geçip geçmediği, geçiyorsa da ne zamandan beri bunun böyle olduğuna dair sorumuza evde sözlerinin geçmesinin kayınvalidenin yanından ayrılıp kendi evlerine geçmeleriyle mümkün olduğunu ifade ettiler. Dolayısıyla kendi evlerinde yaşamının ifade ettiği anlam kadınlar için çok büyük. Ayrıca görüşmelerde, kayınvalidelerin oğullarını küçük yaşta kızlarla evlendirmelerinin sebebinin, küçük yaşta kızların "eğitilebilir" olmalarından kaynaklandığı ve erken evlenen erkeklerin de evlendikten sonra annelerinin sözünden çıkamadıkları çokça ifade edildi. Yani erken yaşta evlenen kızlar ve erkeklerin evliliğinde geniş ailelerin sözünün etkisi çok büyük ve bu bir tür duygusal şiddeti de beraberinde getiriyor.

Evde sözünüzün dinlendiğini düşünüyor musunuz? Neden böyle düşünüyorsunuz?

Şimdi geçiyor, eskiden geçmiyordu.

Ne zamandan itibaren sözünüz dinlenmeye başladı?

Eskiden ev onlarındı, aile büyükleri onlardı. Biz yanlarında oturuyorduk. Kaynanam, kayınbabam ne derse, o oluyordu yani. Ben bir yere gideceksem, eşim değil, kayınbabamdan izin alırdım. (Kadın, 36, 17, Yozgat)

Çocuk olduğu için... Gerçekten öyle bir zihniyet var, bir de çocuk alırsan eğitiyor, kendi dedikleri gibi eğitiyor yani ama bazısını eğitemiyor ama elimle ikimizi çok güzel eğitti kayınvalidem yani. (Kadın, 58, 15, Yozgat)

Annemin evine göndermiyordu kayınvalidem, yok eşim göndermemelik yapmadı, eşim annesinin şeyinden çıkamazdı, kayınvalidemin de erkek çocuğu olmaması 7 8 sene. Eşim bir şeyi yoktu ki hani ne diyeyim sana maddi bir şeyi yoktu daha şeye ne diyeyim maaşı yoktu o da onlara tabiiydi yani. Harçlığını ondan alıyordu, bir şeyi yoktu yani. Annesi işte şöyle der böyle der onların etkisi altında kalıyordu. (Kadın, 58, 15, Yozgat)

Erken yaşta evlenmenin zorlukları oldu mu? Nelerdi?

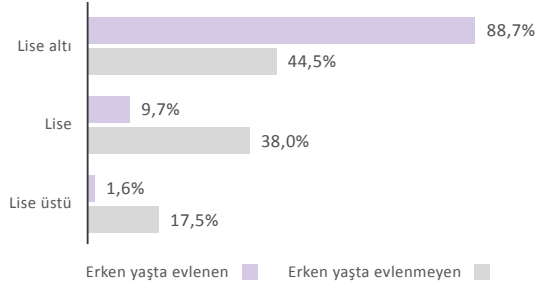
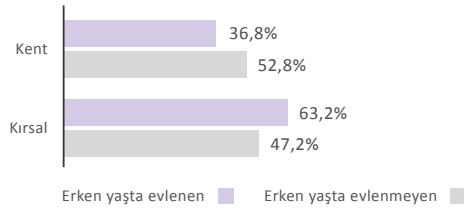
Çok zorlukları oldu. Büyüklerin yanında yaşadığım için çok zorluk çektim.

Peki, ayrı yaşasaydınız?

Daha güzel olurdu. (Erken yaşta evlenmek o zaman sorun olur muydu?) yani orasını bilemem de büyüklerin yanında durduğumuz için, eşim de annesinin babasının ağzına baktığı için çok zorluk yaşadım yani. *(Kadın, 48, 17)*

2.8.5 Eğitimden ve istihdamdan kopuş

Erken yaşta evlenenler erken yaşta evlenmeyenlere oranla eğitim, istihdamın çok daha dışında.

Eğitim durumu**Yerleşim yeri**

Erken yaşta evlenenlerin %88,7'si lise öncesinde eğitim hayatına devam edememiş. Erken yaşta evlenenlerin %63,2'si kırsalda yaşıyor; kentte yaşayanlar da önemli bir oranı oluşturuyor.

Derinlemesine görüşmelerde de kadınlar için evliliğin “okuyamamanın” bir alternatifi ya da, tam tersi bir şekilde, okulu bırakmalarının bir sebebi olarak dile getirildiğini görüyoruz. Her şekilde, araştırmamızda yer alan erken yaşta evlenen kadınların tamamı eğitim hayatına çok küçük yaşta son vermiş ve “okuyamamanın” çalışmamakla, toplumsal alana katılmamakla, aile içindeki özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla, mutsuz bir evlilikten kurtulamamakla ve evlilik dışında bir hayatı imkansız kılmasıyla olan ilişkilerine anlatılarının satır aralarında sıklıkla değiniyorlar. Dolayısıyla, çocuklarının eğitiminin onlar için “hayat kurtarıcı” bir işlev göreceğine inanıyorlar. 18 yaş öncesinde evlenen kadınların tamamının kendi kızlarının eğitimine bilhassa önem verdikleri ve kendilerinin devam edemedikleri eğitim hayatını onların sürdürebilmeleri için verdikleri büyük çabayı anlatmaları bizim için dikkat çekiciydi. “Kendi ayakları üzerinde durmaları” kadınların çocukları için en büyük arzuları olarak ön plana çıkıyor anlatılarda. Eğitimlerine devam edememiş olmak kadınların tamamı için büyük bir yara. Bir yandan bu yaranın bir nebze giderilebilmesi için, bir yandan da “ben çektim benim çocuğum çekmesin” düşüncesiyle kadınlar çocuklarının eğitimlerini kendi hayatlarının en büyük gayelerinden biri olarak görüyorlar.

Sınıftan sonra hiç okula gitmedim yani. En büyük içimdeki yara yani. Belki de çocuğumun bu kadar çok okumasını istememin şeyi de o, kendini kurtarsın, ben yine mücadelemi verdim ama yine de daha iyi yerlerde olabiliydim mesela. *(Kadın, 53, 15)*

Kız çocuğunuz 15-18 yaş arası evlenmek istese ne düşünürdünüz?

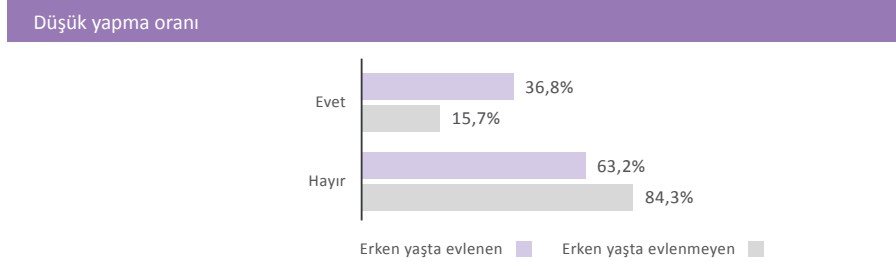
Asla. En büyük idealim, başarılı bir öğrenci olması. Bazen defterini getiriyor. Bir yanlış görüyorum, keşke bu yanlış olmasaydı, yarın hiç yanlış yapma diyorum. Peki, annecim diyor.” *(Kadın, 26, 18)*

Evlilik denilince aklınıza neler geliyor?

Bilmiyorum ki nasıl söyleyeyim hani. Yani istiyordum ben okumayı istiyordum olmadı. Evlilik de işte geldim başka bir eve alışana kadar çok baya zorluk çektim. Ben olsam küçük çocuklarımı küçük evlendirmem, hayatta olmaz. İnan ki rahatsızım, ilaçlarımdan kesiyorum ben çocukların harçlığını gönderiyorum onlar okusun. Yani evlenmeseydim okurdum ben onu bir tek onu düşünüyorum. Tabii bir kadının ayakları üstünde durması da iyi onun için çocuklarımı okutuyorum. Artık kızımı oğlumlardan üstün tutuyorum. Bir kızım var üç oğlum, kızım ne derse o, zaten abileri de öyle diyor, önceliği Nesrin'e. *(Kadın, 45, 17, Ağrı)*

2.8.6 Düşük yapma oranı

Anket çalışmamızda erken yaşta evlenen kadınların düşük yapma oranının erken yaşta evlenmeyenlerden belirgin bir şekilde fazla olduğunu görüyoruz.

Erken yaşta evlenen kadınların düşük yapma oranı %36,8 iken erken yaşta evlenmeyen kadınların düşük yapma oranı %15,7.

2.8.7 Evlilik içinde cinsellik

Evlilik dışı cinsellik, ismi cinsellik olarak zikredilmeden, daha çok namus, tehlike, başa gelen bir “iş” gibi kelimelerle etrafında dolanılarak, kadınlara bir “tehdit” olarak görüşmelerde öne çıkıyor. Buna karşılık, evlilik içi cinsellik de, tıpkı annelik gibi, çoğunlukla erken yaşta evlenen kadınların “anlamadığı” bir şey olarak zikrediliyor. Bu çoğunlukla, ailelerinin isteğiyle evlenmiş kadınların hikâyelerinde ifade edilirken, cinsellik konusunun görüşmelerde biz sormadığımız takdirde açılmayan bir konu olduğunu da eklemek gerekir.

Sevmeyerek evlendiğim birini hiçbir şekilde cinsi münasebete şey olmuyor yani. Öyle bir zevk şeyi alamıyorsun yani. Sade şimdi Allah rızası, önce sade zoraki bir şey yani şey oluyor yani. Görev gibi işte o kadar yani. Bir görev şey yapıyorsun yani. Evlilikten ben zevk almadım daha doğrusu. Yok romantik ilişki olmadı, hiç. Olmadı. (Yozgat, 58, 15)

Keşke konuşsaydı bekârken. Daha böyle bir anlaşsaydık en azından. Bir iki ay nişanlı kalsaydık, görüşseydik eşimle. Eşimle ben evlendim, haftalarca ben ona dokunamıyordum. Ondan çekiniyordum.

Evlendikten sonra cinsel hayatınız nasıl oldu?

Ben hep korktum. İnsanlar bundan keyif aldım deyince, nasıl keyif aldılar diyordum. Küçük aldığımdan dolayı olabilir. Sonradan da çok yenedim. (Kadın, 56, 17).

2.8.8 Erken annelik

Araştırmamızda konuştuğumuz erken yaşta evlenmiş olan kadınların büyük çoğunluğu evlendikten az bir süre sonra hamile kaldıklarını ve doğum yaptıklarında anne olmaya hazır olmadıklarını ifade ettiler. Korunma yöntemlerini bilmemek hemen hamile kalmalarının sebeplerinden biri olarak belirtilirken, geniş ailenin çocuk beklentisi de bir diğer önemli sebep olarak ifade ediliyor. Kadınların birçoğu doğum yaptıklarında kendilerinin “çocuk” olduğunu, bu sebeple hazır olmadıklarını, kayınvalidelerinin ya da geniş ailedeki kadınların yardımıyla çocuklarını büyüttüklerini söylediler.

Hemen evlendim, korunan yok şey yapan yok, olursa olur olmazsa olmaz babında. Evlendim 9 ay sonra kucağında çocuk.

Sizce ilk çocuğunuz doğduğu zaman anne olmaya hazır mıydınız? Neden böyle düşünüyorsunuz?

Hayır, ama Allah hazırlamış yani hazır değilsin ama. Hazır değilsin ne biliyorsun ki annelikle alakalı. Çocuk bakmayı bilmezsin, çocuk eline almamışsın, görmemişsin, hiçbir şeyi altını temizlememişsin. Mama nedir bilmezsin. Çocuk yetiştirme hakkında hiçbir şey bilmiyorsun yani. (Kadın, 49,17, Yozgat)

Aşağıdaki anlatıda, maruz kaldığı duygusal ve fiziksel şiddetle zorla çocuk sahibi olan bir kadının, çocuk sahibi olmanın onun bu şiddet sarmalından kurtulmasını imkânsız kıldığı da ifade ediliyor:

Çocuğumu doğurduğum zaman 17 yaşımıydım daha 18'ime girmemiştim, çocuktum.

Planlı bir gebelik miydi?

Hayır çocuk tamamen ben çocuk istemiyordum. Beni dövüldü çocuk doğurmuyorum diye bir aylık evliydim.

Eşiniz mi?

Hayır, kayınvalidem ve eşimden dayak yedim.

Sizce ilk çocuğunuz doğduğu zaman anne olmaya hazır mıydınız? Neden böyle düşünüyorsunuz?

Hayır değildim.

Neden?

Çünkü ben ben hamileyken hep oğlum olsun istiyordum, hep kafamda öyle canlandırmıştım. Çünkü bebek doğar doğmaz kaçıp gidecektim kız çocuğu olursa bunlarla yaşamak zorundayım, bu adamla yaşamak zorundayım diye. Kızım doğdu doğunca çok ağladım kız oldu diye, kız oldu diye şey yani oğlum olsaydı terk edip gidecektim, bırakıp gidecektim. Ama kız çocuğu kime bırakıp gideyim ben bunu? Ailede hiç sağlıklı biri yok al birini vur ötekine hangisine güvenip de gidecektim o çocuğu. Hani onlara mecbur oldum diye, o hayata mecbur oldum diye çok ağlamıştım kızım olunca. (Kadın, 42, 17)

Erken evlenmenin onlar için bir faydası olup olmadığını sorduğumuz soruya yanıt olarak kadınların neredeyse tamamının verdiği tek cevabın çocuklarını erken yaşta büyütmüş olmalarını söylemeleri de kayda değer. Kadınlar genç yaşta doğum yaptıklarında anneliğe hazır olmayıp zorluklar yaşasalar da, geçmişe dönüp baktıklarında yaşadıkları olumsuz tecrübeler içinde yine de çocuklarını erkenden büyütmüş olmayı bir fayda olarak görüyorlar. Şunu da söylemek lazım ki kadınların neredeyse tamamı, biz bu soruyu sorana kadar herhangi bir faydadan bahsetmeyip yaşadıkları zorlukları çokça ifade ettiler. Bununla birlikte, kadınların anlatılarında çocuk sahibi olmaya ve anneliğe yüklenen anlamların da büyük olduğunu söylemek mümkün. Çocukları erkenden büyütmek bu anlamlarla paralellik içerisinde, kadınların zor hayatları içerisinde kaçırdıkları ya da kaybettiklerine karşılık bir kazanım gibi görülüyor. Yaşları ilerleyen çocuklar, özellikle kız çocukları, kadınlara arkadaş oluyor, onlara dayanışma alanı oluşturuyor. Bir yandan da, kayıvalide olmalarıyla birlikte kadınların aile içerisindeki iktidar dengelerini değiştirip daha çok söz sahibi olmalarının da böyle düşünmelerine etkisi olduğu söylenebilir.

Erken yaşta evlenmenin size bir faydası oldu mu? Ne oldu?

Çocuklarımla aynı büyüdüm gibi oldu yani. Büyük de hani yaşlı anne olmaktansa değil mi genç bir anne oldum yani. O bir avantaj oldu. *(Kadın, 49, 17, Yozgat)*

Çocuklarımla aynı yaşta, o kadar. *(Kadın, 65, 16, Afyon)*

Çocuklarım büyüdü çabuk. Faydası odur başka bir şey yok. *(Kadın, 45, 17, Ağrı)*

Çok zararı oldu, hiçbir faydası olmadı. Ha faydası şöyle oldu erken yaşta anne oldum, erken yaşta çocuklarımı evlendirdim ve erken yaşta anneane oldum. Şimdi en büyük torunum 14 yaşında yani faydası bu oldu yani.

2.9 EVLİLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI

Erken yaşta evliliklere dair bakışı en genelde evliliğe ve toplumsal cinsiyetlere dair algı şekillendiriyor. Yani erken yaşta yapılan evlilik tecrübeleri ve ona dair yaklaşımlar, evliliğe ve kadına olan erkek egemen bakıştan bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla katılımcıların evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarına bakmanın erken yaşta evlilik konusunun etrafında örülmüş ve birbirinin içine girmiş toplumsal normları, iktidar ilişkilerini ve duyguları görmemize yardımcı olacağını düşünüyoruz.

2.9.1 Evlilik anlatıları

Araştırmamızda konuştuğumuz erken yaşta evlenmiş olan kadınların büyük çoğunluğu evlendikten az bir süre sonra hamile kaldıklarını ve doğum yaptıklarında anne olmaya hazır olmadıklarını ifade ettiler. Korunma yöntemlerini bilmemek hemen hamile kalmalarının sebeplerinden biriyken, geniş ailenin çocuk beklentisi de bir diğer önemli sebep. Kadınların birçoğu doğum yaptıklarında kendilerinin “çocuk” olduğunu, bu sebeple hazır olmadıklarını, kayıvalıdelerinin ya da geniş ailedeki kadınların yardımıyla çocuklarını büyüttüklerini söylediler.

Ankete katılan katılımcılarımıza evlilik denince akıllarına nelerin geldiğini sorduk. Evlilik dendiğinde akla en çok çocuk sahibi olmanın geldiğini, bunun aile, mutluluk ve huzurun izlediğini gördük. Evliliğin olumlu duygularla ilişkilendirilmesi ve dertlerin ve zorlukların akla gelen kavramlar listesinde 15. sırada olması bizim için dikkat çekiciydi.

Niteliksel görüşmelerde de görüşmecilere evlilik denince ve iyi veya kötü bir evlilik denince akıllarına neler geldiklerini, evlilikten beklentilerini, eşleriyle olan ilişkilerini nasıl tarif ettiklerini sorduk. Cevaplar çok çeşitli olsa da belirli ortaklıklar göze çarpıyor. Örneğin kadınlarda evliliğin sevgi, saygı, merhamet ve güven gibi belirli duyguların yanı sıra büyük bir sorumluluk hissiyle ve annelik olgusuyla özdeşleştirildiği dikkat çekici. Ve bu da evlilik yaşının ne olması gerektiği konusunda yapılan yorumlarla büyük bir paralellik içerisinde. Yani evlilik kadınlar için ne pürüpak bir mutluluk ve bir tür kutsallık içeriyor ne de özgürlüğü tamamen kısıtlayan bir kurum olarak addediliyor. Katılımcılara göre, evliliği iyi veya kötü yapabilecek olan etkenler var ve iki insanın birbirine karşı beslediği ve gösterdiği anlayışın, güvenin, sevgi ve saygı gibi duyguların olup olmaması evliliğe yön veren en önemli etkenler. Burada evlilikteki denklemin ve uyumun daha sınıfsal veya ahlaki nesnel kategoriler üzerinden değil de, bireysel duygular üzerinden kurulu olması dikkate değer. Ayrıca birlikte bir hayatı paylaşırken ortak kararlar almak ve bir yandan birbirine bağlanırken aynı zamanda da evliliğin içinde bireylerin özerk bir alanın olması da bazı katılımcılar için çok önemli. Yani bunu söyleyen kadınların evlilik kurumuyla ve aşk, sevgi ve güven gibi belirli duygularla eşlerine bağlanmak isterken aynı zamanda da saygı talepleriyle ve dengeli olmak kaygılarıyla da mesafeyi ve özerkliği arzuladığını söyleyebiliriz.

Evlilik denilince aklınıza neler geliyor?

Bir yuva kurmak tabii ki, hemen çocuklar akla gelir, evlenince çocuğun olsun istersin tabii. Onları yetiştirmeyi düşünürsün. Başta böyle sade, iyi günler, hoş geçer. Ama böyle bir zaman sonra kendini unutuyorsun, çocuklar için yaşıyorsun. Evlilik, bir sorumluluk.

İyi bir evlilik denilince aklınıza neler geliyor? Sizce evliliğin iyi bir evlilik olmasını sağlayan faktörler nelerdir?

Karşılıklı saygı, sevgi, güven, anlayış. Çünkü başka türlü yürümez. Çünkü evlilik her zaman lay lay lom geçmiyor. Maddi sıkıntın olacak, çevreden gelen bazı sıkıntılar oluyor. Yani onları karşılıklı, anlayışlı olarak karşılayacaksın. Ben hep benim dediğim olsun demeyeceksiniz, karşılıklı konuşacaksınız, anlayışlı olacaksınız, saygılı olacaksınız. Tartışılır, mutlaka tartışılır, yani tartışmayan bir aile yoktur. Ama onu saygı sınırını geçmeden tartışacaksın. (Kadın, 49, 25)

Evlilik denilince aklınıza neler geliyor?

Zor bak yine zor sorumluluk isteyen bir şey.

Biraz daha açabilir misiniz?

Yani hayatın söz konusu aslında hani belli bir yaşa geliyorsun her şeyi anne baba karşılıyor, rahat, tozpembe ama evlendikten sonra işler değişiyor. Karşındakiyle anlaşmak zorundasın yani zor, çocuk olacak, çocuk yetiştireceksin o da çok baya bir zor. Daha biz başındayız daha.

İyi bir evlilik denilince aklınıza neler geliyor? Sizce evliliğin iyi bir evlilik olmasını sağlayan faktörler nelerdir?

Dediğim gibi samimiyetlik, sadakat, dürüstlük, inanç inancı. (Kadın, 38, 30)

Evlilik denilince aklınıza neler geliyor?

Bir yükü paylaşmak, hayatı birlikte omuzlamak...

(Her şeyi birlikte yapmak?)

Değil aslında, hayır her şeyi birlikte yapmak değil. Kişisel alanını koruduğun bir durum evlilik ya da korursan daha sağlıklı olacağını düşündüğüm bir şey. Kişisel alanını her iki taraf da korur ama aynı zamanda dertlerini birbirine destek olarak çözen, yürüten bir ilişki biçimi olduğunda bence sağlıklı. Öbür türlü bir tarafın çok verdiği, fazla fedakarlık yaptığı diğer tarafın hep aldığı bir ilişki biçimi çok sağlıklı gelmiyor bana. İki taraf da bir şeyler vermeli, zamanı geldiğinde fedakarlık yapabilmelisin ama aynı zamanda kendi kişisel alanını koruman gerekiyor. İki taraf da buna müsaade ettiğinde bence ilişki sağlıklı ilerliyor. Yani her şeyi birlikte yapmak değil, birçok şeyi birlikte yapmak, sorumlulukları birlikte almak... Ondan sonra biri düştüğünde diğerinin onu kaldırabilme potansiyelinin olması falan, ortaklaşa bir yaşam türü. (Kadın, 28, 24)

Erkeklerin anlatıları da çok çeşitli, ve denklığın ve iyi bir evliliğin karşılıklı bireysel duygular üzerinden kurulması açısından kadınlarınkiyle büyük benzerlikler taşıyor. Kadınlarda olmayan ve erkeklerin anlatılarında en çok öne çıkan şey ise evliliğin bir "düzen kurmak" olarak anlaşılması. Konuştuğumuz erkeklerin birçoğu için evlilik bir rutinin, bir düzenin olmasına ve erkeğin toplumsal hayat içerisinde tanınan bir konumunun olmasına işaret ediyor.

Evliliğin şöyle bir güzelliği var belki beklenti var şöyle bir beklenti: iyi tarafı şu belli bir disiplin belli bir düzen oturtuyorsun mesela çocuk istiyorsan senin için çocuk değerliyse, burada evlilikte çocuk yapabiliyorsun. Böyle iyi tarafları var. Bir düzenli hayatın oluyor evin oluyor. Evin ihtiyaçları oluyor çocukları büyütüyorsun falan bir uğraş bir meşgale. bir şey yapıyorsun sonuçta iyi tarafı o. Bir sürü zor tarafları da var tabii ama güzel tarafı herhalde böyle bir rutinin olması bir gideceğin yerin belli olması işte standart toplum içindeki o konumu da rahat. İşte evlisen ilişkilerin var arkadaşların var hani bekar olduğunda evli birinin evine böyle gidip gelemiyorsun. O sosyal hayatın içerisinde sana biçilmiş bir yer var orada minimal düzeyde bir şekilde mutlu oluyorsun mutlu olmaya çalışıyorsun. (Erkek, 53, 29)

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin kafalarının uyuşması sonucu, düşüncelerinin, fikirlerinin, zevklerinin uyuşması sonucu oluşan bir kurum gibi bir şeydir...Evlilikte maddi bir beklenti olamaz zaten bana göre. Manevi beklenti de karı koca arasındaki huzurdur, başka bir şey değildir, güven, dürüstlük. (Erkek, 27, 27)

Evlilik denince aklıma gelen şey huzur, mutluluk. Düzen olsun, bir düzenin oluyor en kısacası. Evlenmeden önce bir düzenin yok çalışıyorsun ya da okuyorsun herhangi bir şey. Evlendikten sonra bir düzenin oluyor, bir eşin oluyor en azından bir evin oluyor, akşam geldiğin zaman sıcak bir karşılama oluyor. Şimdi anne baba da bunu yapar ama insanın eşi daha farklı bir şey. (Erkek, 26, 21)

Yine bir erkek görüşmeci tarafından ise evlilik neslin devamını ve cinsel ilişkiye girebilmeyi mümkün kılan bir kurum olarak ifade ediliyor.

Hayatı paylaştığın bir insan geliyor ve o aynı zamanda da şeyin neslin devamı olarak da şey yapılıyor bu. çünkü ben insan neslinin devamını istiyorsam, düşünüyorsam görüşüm itibarıyla bunun da evlilik yoluyla sürdürülebileceğini düşünüyorum. *(Erkek, 54, 29)*

2.9.2 Evlilik içindeki sorumluluklar

Araştırmamıza katılanlara kadınların ve erkeklerin evlilikte hangi sorumluluklara sahip olduğunu sorduk. Birkaçı hariç, konuştuğumuz kişilerin büyük çoğunluğu, kadın ve erkek çok farketmeksizin, kadınların ev içindeki sorumluluklarına, erkeğin de ev dışındaki sorumluluklarına işaret etti. Kadınların ev içindeki sorumlulukları, en çok annelik ve yuvayı yapan dişi kuş benzetmesinde olduğu gibi evin içindeki huzuru tesis etme sorumluluğu olarak ifade edildi. Kadınlar arasında sadece kadın bir görüşmeci kadınların ve erkeklerin eşit olması gerektiğinden bahsederken, yine birkaç kadın görüşmeci eşitlikten bahsetse bile sonrasında yine erkeğin ve kadının toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklarına dikkat çekti. Geleneksel fıkıh yorumlarında ve ayrıca fıkıhtan bağımsız olarak da var olan kadının erkeğin cinsel ihtiyaçlarını karşılama gerektğine yönelik toplumsal algının da birkaç katılımcı tarafından ifade edildiğini ekleyelim. Erkeğin sorumluluğu ise bir kişi hariç, görüşmecilerin tamamına göre evi geçindirmek. Bununla birlikte ev işlerinde ve çocukların bakımı ve “terbiyesinde” kadına “yardım etmek” de kadınların ve erkeklerin çoğu tarafından erkeklere atfedilen sorumluluklar olarak karşımıza çıktı.

Kadının görevi, yatakta şey olması. Erkeğin görevi de, onu yapması. Annesine, babasına tamah etmemesi. Biraz daha eşini ön planda tutması. *(Kadın, 36, 17)*

Eşyle bence eşit olmalı. Maddi, manevi fikirleri aynı olmalı. Çok güzel anlaşabilmeliler. İki birbiri çok güzel dinlemeli. Eşit dinlemeli yani. Hep üstünlük sağlamamalı. Erkek hep üstünlük sağlamaya çalışıyor. Her yerde bu böyledir bence. Tabiki, erkek üstün olması gerekiyor. Evin bir babası o. Annede hemen hemen onun seviyesinde olmalı. Ama öyle değil işte. *(Kadın, 56, 17)*

Kadın ne yapmalı eş ne yapmalı, daha çok dışarıda olması değil de içeride olması gerektiği düşünüyorum. Çünkü bir çocuğun veya çocukların eğitim yuvası evden geçer. Ya evde eğitim yoksa yani bir çocuk kreşte de hiçbir eğitim elde edemez. Onun dışında maddi manevi çocuğun desteği anne olmalı, daha çok anne sorumluluk içinde olmalı. Erkek de aynı şekilde evdeyse anneye bir yardımcı diyebiliriz. Yardım etmeli yeri geldi yardım etmeli. Dışarıdaki sorumluluklarıdır, ev geçindirme gibi. Manevi sorumluluklar varsa onları yerine getirmeli. *(Erkek, 31, 28)*

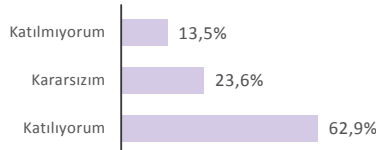
Sorumluluğum çok bulaşık makinası bile senin sorumluluğunda. İlk önce çocuk tabii, eşin yani evlendiğinde bütün hayatın tümüyle değişiyor. Çocuk olduğunda daha çok değişiyor..... Ev içinde alışveriş eşimin işi o sorumluluk ona ait. Bazen çocuğa yardımcı oluyor bazen yemeklere falan yani her işimde bana yardımcı oluyor sağ olsun..... (Kadının) Görevleri bence başta ailesinin huzuru çok önemli çünkü biraz da anne sağlıyor o huzuru. Eğer anne huzuru sağlarsa eşte zamanla ona döner yani sorumluluğu çocuk var onun sorumluluğu. Evin huzurunu sağlamak ikisinin de görevi ama biraz da çok bence kadının görevi. Bir evlilikte erkeğin dediğim gibi yani maddi yönden zaten erkek işi götürüp getiriyor, çocuğuna iyi bir ahlak terbiye dediğim gibi, eşine de iyi olsa tamamdır. Saygı dürüst olsun bence her şeyin arkası geliyor bundan sonrası. (Kadın, 38, 30)

Tabii, şöyle düşün, erkek çalışacak, tamam bayan da çalışıyor, evde yemeğidir, ev işidir, şeyidir, tamam da erkek çalışacak, sorumluluk erkekte, her şey erkekte, akşam gelecek yine baskınlığı hanıma bırakırsa o işte sıkıntı var. Bence erkek çalışsın, baskınlığı da elden bırakmasın, benim düşüncem de o. (Erkek, 45, 25)

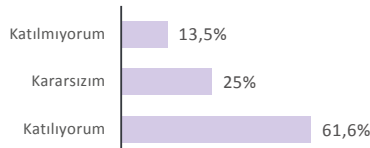
Eşime ev işleri konusunda yardım etmem gerektiğini düşünüyorum, fakat mutfakta inanılmaz beceriksizim ve mutfağa hiç girmek istemiyorum. Bu konuda kıramıyorum maalesef kendimi, ama mutfağa da girmeliyim, çünkü eşime çok fazla yük bindiğini düşünüyorum. Maddi konuda erkeğin biraz daha fazla kazanabilmesi gerektiğini düşünüyorum ve ortak paydada ortak kararlar alınması taraftarıyım. (Erkek, 28, 27)

Anket çalışmasına katılan katılımcıların %62.9'u aile içinde, %61.6'sı ise toplum içinde kadınların ve erkeklerin sorumluluklarının farklı olduğuna katıldığına ifade etti. Katılmayanların oranı ise %13.5'te kaldı.

Erkek ve kadınların aile içindeki sorumlulukları farklıdır

Erkek ve kadınların toplum içindeki sorumlulukları farklıdır

2.9.3 Evlilikteki haklar ve sorumluluklara dini yaklaşımlar

Derinlemesine görüşmeler yaptığımız kişilerin kadınların ve erkeklerin evlilik içerisindeki sorumluluklarını ve haklarını İslami bağlamda nasıl yorumladıkları merak ettiğimiz konular arasındaydı. Yine fıkıh geleneği içerisinde tarihsel olarak oluşturulmuş yorumlara anlatılarda yer verildiğini görüyoruz. Fakat burada ilgi çekici olan şey, özellikle kadınların birçoğunun fıkıh geleneğinde kadınların ev işlerinde onlara yardımcı olacak birini talep etme hakkını ya da çocuklarına bakmama hakkını biliyor ve bunun kendi tecrübelerinden ve bütün kadınların yaşadığı gündelik tecrübelerden ne kadar farklı olduğuna dikkat çekiyor olmaları. Yani kadın katılımcıların çoğuna göre, İslami olarak düşünülecek olursa, kadınların evde neredeyse hiçbir sorumluluğu yok ve aslında İslam dini kadınları “koruyor” ve onlara çok fazla haklar veriyor, fakat günümüzde erkekler veya İslami otoriteler İslam’da kadınlara verilen bu hakları görmezden geliyorlar. Yani sorumluluklar konusunda İslami yorumların günümüzde ataerkil bir şekilde yorumlandığını vurguluyorlar kadınlar. Fakat öte yandan da, “İslam’da” erkeğin kadınlardan bir adım daha önde olduğu da çokça ifade edilen bir varsayım. Yani görüşmecilerin bir çoğuna göre “İslam dinine göre”, erkeklerin kadınlara göre hem daha çok sorumluluğu var hem de üstünlüğü.

Kadın o zaman hiçbir şey yapmayacak ki İslama göre olsa, yardımcı lazım, nerede yardımcı. İslama göre yaşasak zaten kadınlar oo, el bebek gül bebek. Ama İslama göre hangi kadın yaşıyor ki, kimse yaşamıyor..... Erkeğin hakkı bilmiyorum ki, 4 tane kadın diyor, ona da yuh yani. Pek şey yapamıyorum, bilmiyorum ne diyeyim. Aklıma da bir şey gelmiyor ki. (Kadın, 42, 17)

Peygamber efendimiz kadınlara çok şeymiş, kadınlar Allah’ın emaneti, sevgi, saygı. Çok günah kadınlara karışmak. (Kadın, 65, 17, Afyon)

Her şeyde eşit değiller. Erkek biraz daha üstün gözüküyor. Üstünlük açısından güç, kuvvet açısından üstünlük görülüyor. Diğer konularda, haramsa, ona da haram. Dinimiz dememiş ki, sen zina yapabilirsin, o yapamaz. Haram yiyebilirsin ama sen yiyemezsin. Güçlülük, kuvvetlilik açısından üstünlük görmüş dinimiz. (Kadın, 26, 18)

İslam her zaman için bence İslam’da herhalde biraz ağırlılık ya erkekte, erkekte olsun der İslam genelde. Ondan sonra ama bence de hep ortak karar daha iyidir.

Ya ben İslam dini çok bir şey bilmiyorum bu konuyla ilgili ama bence İslam da güzel şeyler var kitabı okuduğum zaman hacılar, hocalar kadını çok zayıf anlatıyor. Aslında kitabı okuduğunuz zaman kitap dinimiz kadına güzel haklar vermiş ama hocaları dinlediğimiz zaman kadın hep erkeğe mecbur, hep bir şeylere mecburmuş gibi anlatıyor hacı hoca bunu (Kadın, 45, 17).

Bizim dinimiz gerçekten en iyi. Şimdi kadın hakları falan diyor da, peygamberimiz bunu, kadın haklarını vermiş ama hiç kimse bunu bilmiyor. İslam tabii ki en doğrusunu diyor, kadına daha çok değer veriyor, daha çok hak veriyor. Bu gerçekten yaşayan, bilenler için gerçekten İslam dini kadını koruyor. Her yönden hak veriyor. Çünkü en basiti, çocuğuna bile bakmak zorunda değil diyor. Bilirsinizdir siz de, ona bile bir bakıcı tutmak zorunda diyor eşi. Dinimiz gerçekten kadınlara değer veriyor. *(Kadın, 49, 25)*

Yani yine İslam dini de kadınlar her zaman erkeklerden bir adım geride, İslam yine erkekleri ön planda tutmuş. Kadınlar gene geri planda yine söz hakkı erkeklerde oluyor genelde İslama göre e tabi biz onu uygulamaya çalışıyoruz elimizden geldiği kadar. *(Kadın, 40, 17)*

Ayrıca fazla dini inancı olmadığını ifade eden görüşmecilerin, özellikle de erkek olanların, İslam dininde toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dair varsayımlarının da oldukça kuvvetli olduğunu ve büyük önyargıların olduğunu gözlemledik.

Erkek üstündür diyor, eşinizin, nasıl bir laf, hadis mi vardı öyle bir şey vardı herhalde, komple, yani eşiniz evin reisidir, her şey onun dediği olur, bir şekilde bir şey olursa erkek el kaldırabilir gibi söylemler vardı ama yanlış buluyorum. *(Erkek, 24, 24)*

İslam dini maalesef, örnek vereceğim kadının erkek kaburga kemiğinden geldiğini söylüyor ve affedersiniz onun hiçbir işe yaramadığını, erkeğin bir malı olarak görüyor, bu bana göre inanılmaz yanlış, kadın öyle bir şey değil, o da yüzde 50, bizimle aynı haklara sahip bir birey, sadece cinsiyeti farklı, her şeyimiz aynı aslında, fiziksel yapımız hariç. O yüzden İslam dininin kadın hakkında bu kadar geri düşünceli olmasını yanlış buluyorum. 1488 yıl olmuş din dünyaya geledi, fakat sürekli bir güncelleme geliyor hocalar tarafından, bunları inanılmaz yanlış buluyorum. *(Erkek, 28, 27)*

Bununla birlikte bazı kadınlar da kadın ve erkeğin eşit olduğunu ya da kadınların daha üstün olduğunu ifade etti. Bunu söyleyen kadınların birçoğunun kadınlık ve anneliği birlikte düşünerek "Cennet annelerin ayakları altındadır" hadisine referans vermeleri de dikkate değer. Kadınlara ilgili hangi ayetlerin ve hadislerin akıllarına geldiğini sorduğumuz soruya karşılık olarak da yine çoğunlukla bu hadisin söylenmiş olması da görüşmecilerin annelik algılarının dini söylemlerde karşılık bulduğu bu hadisi ne kadar sahiplendiklerine işaret ediyor.

Hepsine hak, kadını da eşit tutuyor kadını da eşit tutuyor yani. Hiçbir ayırt etmiyor yani. Hele kadını erkekten daha üstün tutuyor bence. *(Kadın, 49, 17, Yozgat)*

Çok güzel şeyler söylüyor. Eşittir haklar. Hele bayanların daha çok. Çünkü bayanlar erkeklere emanet. Onlara daha dikkat etmeleri lazım. Erkeklerin bayanlara. Her konuda. (Kadın, 46, 17)

Orada da eşitlikten bahsediyor. Sadece ne diyor cennet diyor annelerinizin ayakları altındadır diyor kadınlara biraz daha fazla değer verdiğini gösteriyor. Ama insanlarımız bunu bildiği halde yine de hiçbir zaman kadınları üstün görmüyorlar hep aşağı görüyorlar. (Kadın, 39, 16)

Onları hiç şey yapmadım, ama şöyle çok da, geriye dönüp baktığın zaman anlatılanlara bakılırsa çok da kadını ön planda tutmuyor. Şu andaki nesil, kadın kendini ön planda tutmaya çalışıyor. Dinimizde peygamber efendimiz aslında cennet annelerin ayakların altında demiş, kadına hiç eziyet edilmemesi lazım, ama kadına şu anda şiddet de var, eziyet de var. Evinde de aynı şekilde. Başka türlü şey yapacak olsan, benim 5 vakit namazını kılan arkadaşlarımın kocaları bile içip içip bütün gece kadına cinsel ilişkide bulunacak diye eziyet eden insanlar da vardı. Belki de beni bu kadar güçlendiren, ayakta tutan bunlardı.

Bunları derken, bunları yaşamamış olmak?

Yaşamamış olmak. Dinimizde peygamber efendimiz en güzel şeyi söylemiş, kadın daha ne doğursun, cennet diyor, cennet diyor, bunun ötesi var mı? Çok güzel aslında. (Kadın, 53, 15)

Kadınların eşit belki ama güç olarak eşit yaratıldığına inanmıyorum. Çünkü erkeğin onu koruması, kollaması gerektiğine inanıyorum. Erkek de tam tersi olarak kadına sahip çıkabilmeli, güçlü olduğu için sorumluluğu olduğunu düşünüyorum direkt erkeğin yaratılışında. (Erkek, 24, 24)

Yukarıdaki alıntılarda da görebileceğimiz gibi, kadınlar ve erkekler arasında bir eşitlik olması gerektiğinden bahsedilse de, görüşmelerin birçoğunda kadınların erkeklere emanet olduğu düşüncesi bu eşitlik fikrini takip edebiliyor. Kadınların emanet olması onların kırılgan ve koruyup kollanmaları gereken, erkeklerin de koruyucu ve otoriter pozisyonlarına işaret ederek önceden ifade edilen eşitliği sarsıyor. Görüşmecilere kadınların ve erkeklerin fitratlarına dair sorduğumuz soru ise bütün diğer anlatılarda da ortaya çıkan toplumsal cinsiyet algıları ile paralel: Kadınların daha naif, ince düşünceli, uysal, fedakâr ve duygusal olmalarına karşılık erkeklerin güçlülüğü, kabalığı ve sertliği.

Ya iyi bir şey değil, sonuçta o da peygamber efendimizden size emanet, bir bayan erkeğe emanet ediliyor, kötü bir şey çok kötü. (Kadın, 45, 17, Ağrı)

Kadının fitratı biraz daha şey uysal, itaatkar. Erkeğin fitratı da şey otoriter yani o şey sorumluluk öyle geliyor benim aklıma. (Kadın, 58, 15, Yozgat)

Kadın daha naif, erkek daha kaba.

Kadınların ve erkeklerin fitratları sizce farklı mı?

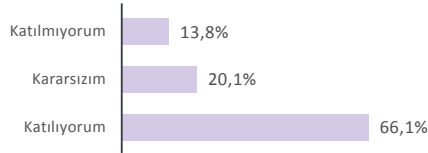
Tabii. Erkek güçlü yaratmış rabbim şey olarak da koruma şeyinde yaratmış onu. Mesela kadını ince yaratmış, zarif yaratmış, mücevher gibi yaratmış rabbim onu ki peygamber efendimiz de böyle der yani mücevher olarak görün hanımlarınızı. Hele bir deniz savaşa mı ne gidiyorlarmış kabileyle mi ne deve saplanınca deveyi tutan kişiye demiş ki aman ha onlar billurdur billurları kırma (Kadın, 26, 18).

Fakat bu varsayımların dışına çıkan anlatılara rastlamak da mümkün:

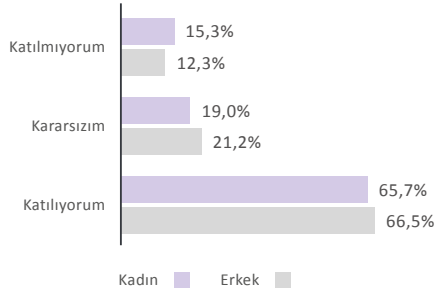
Şimdi erkeklere güçlü derler ya, belki güç olarak güçlüdür ama kadın daha güçlü biliyor musun? Fiziksel olarak erkekler güçlü, ama diğer yönden kadınlar daha güçlü. Her şeye daha dayanıklı. (Kadın, 49, 25)

Anket çalışmasında da kadınlar ve erkeklerin fitratlarının farklı olduğu önermesine katılanların oranı %66.1. Bu da onların aile ve toplum içindeki sorumluluklarının farklı olduğunu ifade edenlerin oranına oldukça yakın. Kadınların ve erkeklerin fitrat sorusuna verdiği "katılıyorum" cevaplarının oranındaki yakınlık dikkat çekiciyken, katılmayan kadınların oranının %15.3, katılmayan erkeklerin oranının ise %12.3 olması, bu ifadeye karşı çıkan kadınların az da olsa erkeklerden farklı olduğunu bize gösteriyor.

Erkekler ve kadınların fitratı (yaratılış özelliği) farklıdır

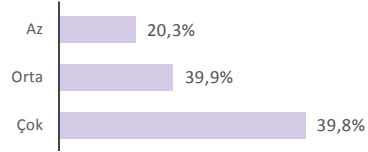
Erkekler ve kadınların fitratı (yaratılış özelliği) farklıdır

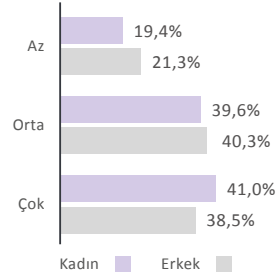
2.10 GÜNDELİK HAYATTA DİN VE DİNİ BİLGİYİ EDİNME YOLLARI

Ankete katılan katılımcılarda gündelik hayatta aldıkları kararlarda dinin etkili olduğunu söyleyenlerin oranının belirgin oranda fazla olduğunu gördük.

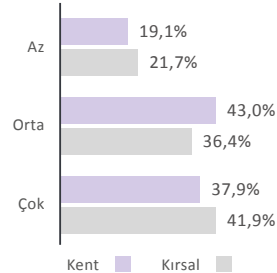
Gündelik hayatınızda aldığınız kararlarda dininizin ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

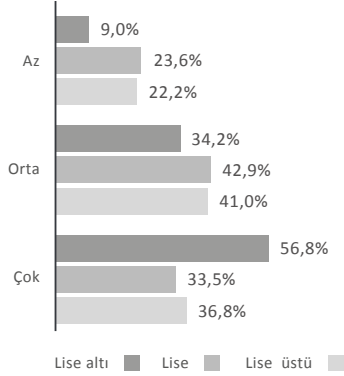
Gündelik hayatınızda aldığınız kararlarda dininizin ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

Gündelik hayatınızda aldığınız kararlarda dininizin ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

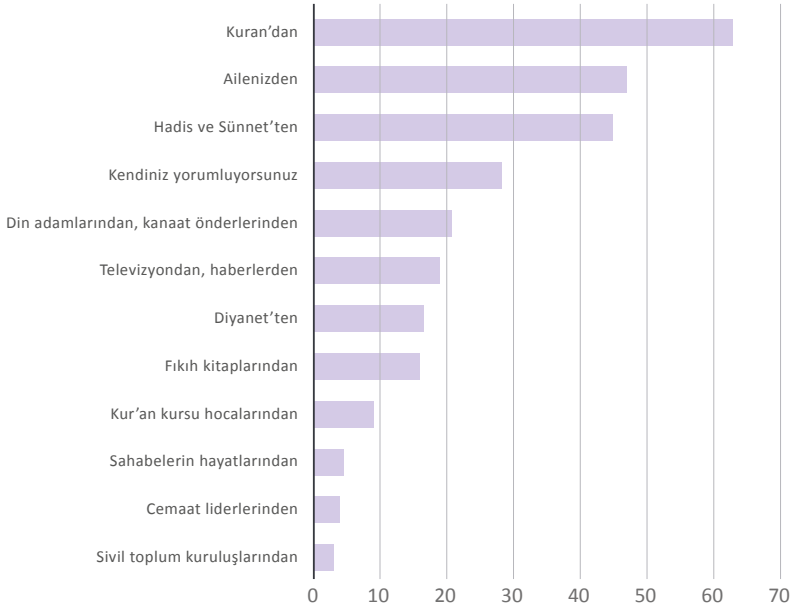

Günelik hayatınızda aldığınız kararlarda dininizin ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

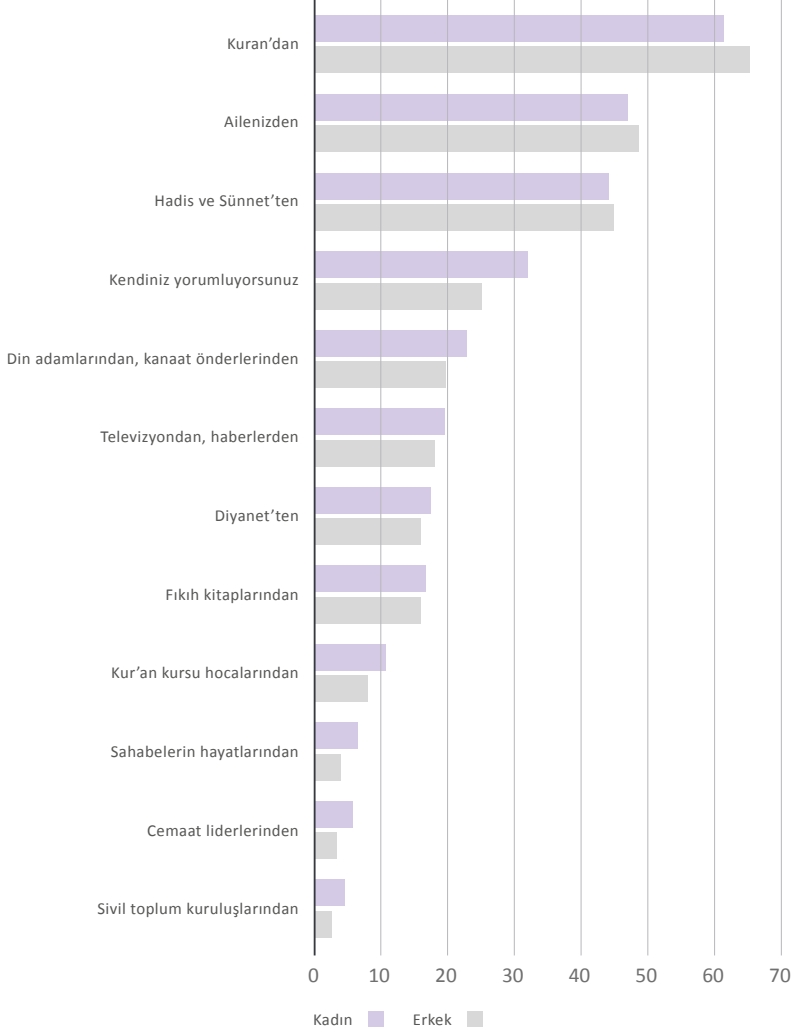

Katılımcılar günelik hayatta aldıkları kararlarda dinin etkili olduğunu düşünüyor. Eğitim düzeyi arttıkça dinin etki ettiğini ifade etme oranı artıyor. Buna paralel olarak birkaç farklı konuda kişilerin günelik hayat pratiklerinden ayrışan, daha “sekte” dini yorumlara sahip olduğunu söylemek mümkün.

Dini bilginizi nereden ediniyorsunuz?

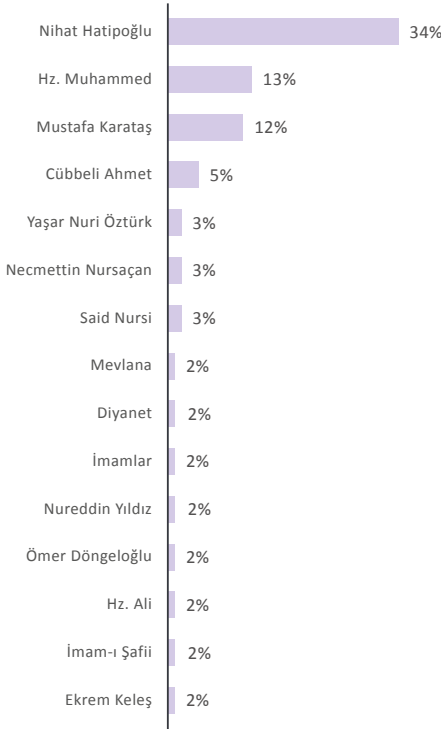

Dini bilginizi nereden ediniyorsunuz?

Dini bilginizi nereden ediniyorsunuz?

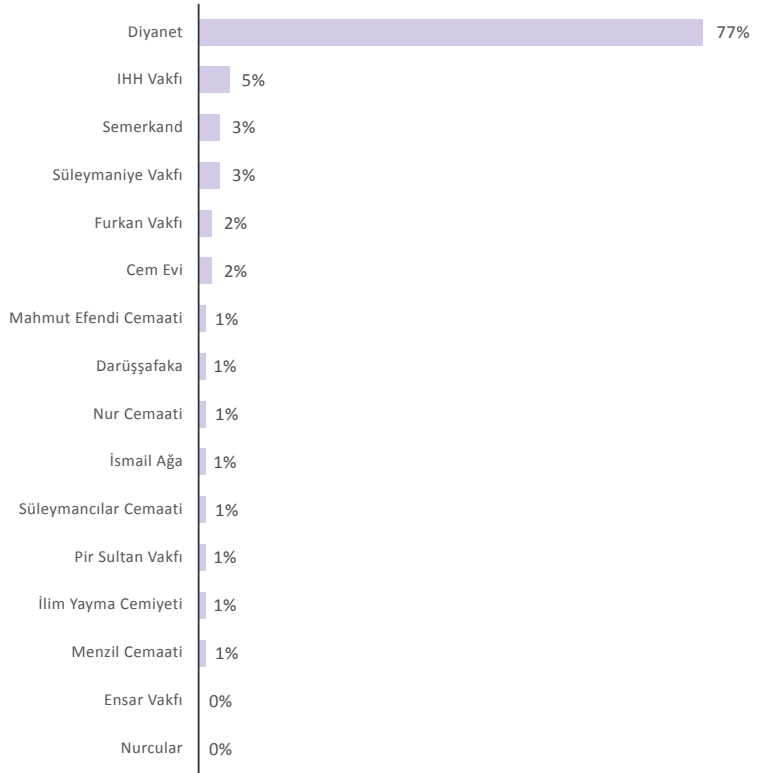

Dini konularda kanaatlerine en çok değer verilen din adamı olarak Nihat Hatipoğlu ismi öne çıkıyor. Onu Mustafa Karataş ve Cübbeli Ahmet izliyor. Yaşar Nuri Öztürk de geçmiş dönemde yaptığı çalışmalarla listede.

Dini konularda katılımcıların kendilerine en yakın bulduğu kurum ise Diyanet.

Kendinize en yakın bulduğunuz kurum?

Diyanet'in zikredilme oranı diğer kurumlardan belirgin bir şekilde yüksek.

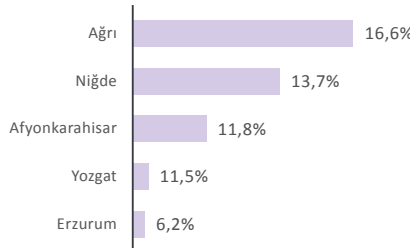
Dini bilgilerini elde ederken kendi yorumlarından yola çıktıklarını söyleyenlerin oranı ise %28,1.

3 | ŞEHİRLERDEN BULGULAR

Özellikle de 18 yaş altı evliliklerin yasa dışı olmasından kaynaklı verilerin beyan ve 18 yaş ve öncesindeki gebelikler referans alınarak tutuluyor olması var olan durumun çok altında 18 yaş altı evlilik vak'asının kayıtlara geçtiğini söylemek mümkün.

Arka plan bölümünde de ifade ettiğimiz üzere TÜİK verilerinin derlenmesi ve Türkiye'de erken yaşta evliliklerin yüzdesi/sayısı konusunda güvenilir bir veri olduğunu söylemek mümkün değil. Özellikle de 18 yaş altı evliliklerin yasa dışı olmasından kaynaklı verilerin beyan ve 18 yaş ve öncesindeki gebelikler referans alınarak tutuluyor olması var olan durumun çok altında 18 yaş altı evlilik vak'asının kayıtlara geçtiğini söylemek mümkün. Tüm bu olumsuz durumlara rağmen, her bölgede benzer bir tecrübe yaşanacağından hareketle araştırmaya başladığımız dönemde Türkiye'de son bir yıl içerisinde gerçekleşen erken yaşta evlilik oranlarının en yüksek olduğu beş şehirde¹ derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdik:

Son 1 yıl içerisinde 18 yaş altında evlenenlerin oranı

1. TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2020

Her ilde aşağıda listelediğimiz kişi ve kurumlarla görüşüldü:

- » Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri
- » Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
- » (Varsa) Üniversitelerin Kadın Araştırmaları Bölümleri
- » İl baroları ve varsa baroların kadın Komisyonları
- » Bölgede ilgili bir alanda faaliyet gösteren STK'lar
- » İlgili çeşitli kamu ve özel kurum çalışanları
- » Erken Yaşta Evlenmiş Kişiler

Şehirlerden elde edilen bulgular şu noktalarda ortaklaşıyor:

- » Çocuğun anne üzerine kayıtlı olmaması takibi imkânsız kılıyor: Başta da ifade ettiğimiz üzere erken yaşta evliliklerin tespiti genel anlamda erken gebeliklerle mümkün oluyor. Bu yüzden de çocukları anneanne ya da babaannelerin üzerine yazdırmak, nüfusta annesi olarak anneanesi ya da babaannesini göstermek çok yaygın olarak uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıktı.
- » Erken yaşta evliliklerin gizlenmesi ancak özel hastaneler ve emekli ebelerin dahli ile mümkün olabiliyor: Yine erken yaşta evliliklerin çocuk doğumu ya da gebelikle resmi kayıtlara geçmemesi için özel hastanelerin ve emekli ebelerin aracı olduğu, bilgilerin derlenmesi ve gerekli mekanizmaların işletilmesi noktasında bir engel olarak karşılaşıldığı farklı kurumlar ve kişiler tarafından söylendi.
- » 4+4+4 uygulaması erken yaşta evlilikleri artıran bir faktör: Liselerin açık lise olarak okunabilmesi seçeneği, kız çocuklarının evlendirilmesi noktasında eğitim faktörünün caydırıcılığını ortadan kaldırmış görünüyor. Özellikle milli eğitimin sıkı bir şekilde liseye devamlılık takibini yapmıyor olması “kaybolan” bir genç kız kitlesine neden oluyor ve bu da erken yaşta evliliklere zemin hazırlıyor.

Sahada karşılaştığımız diğer faktörleri de şu şekilde özetlemek mümkün:

Tüm şehirlerin erken yaşta evlilik konusundaki tecrübesi farklı, erken yaşta evlilik bir “doğu” problemi değil

Erken yaşta evlilikler denince akla sembolik olarak çok küçük yaşta bir kız çocuğuyla yaşça büyük bir erkeğin evliliği geliyor. Bu durum özellikle Doğu illerinde erken yaşta evlilik vak'alarında bu şekilde seyrediyor. Ancak söz konusu evlilikler İç Anadolu bölgesine doğru gelindiğinde daha “yaşıt” evlilikleri olarak gözleniyor. Kız kaçırma, kaçma gibi vak'alarla özellikle özdeş düşünülen bu evliliklerde hayata dair beklentileri sınırlı olan kız çocuklarının kendilerini evlilik yoluyla var olan hayatlarından uzaklaştırmak istediklerini görüyoruz. Farklılıklar bununla da sınırlı değil. Her şehrin, her bölgenin erken yaşta evliliklere bakışı ve tecrübe edışı farklı. Tüm bu farklılıklar erken yaşta evliliklere yönelik her şehirde yapılacak faaliyetlerin de birbirinden farklı olması gerektiğini gösteriyor. Evliliklerin doğrudan ebeveyn zoruyla gerçekleştiği bölgelerde ebeveynlerin bilinçlendirilmesine ek olarak özellikle “çocukların isteğiyle” gerçekleşen vak'aların azalması için çocuklarda bir bilinçlendirme çalışması yapmak düşünülebilir.

Veri toplama ve verileri paylaşma konusunda kamuda belirgin eksikler var

Saha çalışmasını gerçekleştirdiğimiz tüm şehirlerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinin erken yaşta evlilikle mücadeleyle yönelik eylem planı yürürlükte ve farklı projeler yürütülüyor. ŞÖNİM'ler de konuyla ilgili belirli çalışmalar yürütüyor. Ancak çalışmalar hem kısa süreli ya da yarım kalıyor ya da derli toplu bir veriye dönüşmediğinden sürdürülebilir olmuyor.

İç Anadolu'da erken yaşta evlilik alanında sivil toplum çalışmaları yok denecek kadar az

Saha çalışmasını gerçekleştirdiğimiz Ağrı, Erzurum illerinde KAMER kurum olarak öne çıkıyor. KAMER bölgesel tecrübesini yerel ihtiyaçlarla da birlikte düşünerek bölgede farklı çalışmalar kurguluyor ya da var olan çalışmalara öncülük ediyor. Ancak İç Anadolu bölgesinde bu alanda çalışan bir sivil toplum kuruluşu bulabilmek dahi çok güç. Sivil toplum çalışmaları konusunda burada önemli bir boşluk var.

4 | SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Görüşmecilerin birçoğu dini değişmeyen ve normatif bir kurallar bütünü olarak görüyor ve geleneksel dini yorumları dinin kendisine eşdeğer olarak görüyor. Ama buna rağmen, dini yorumlara olan güven azalmış bir durumda ve görüşmecilerin önemli bir kısmı da geleneksel yorumlara mesafe alıp kendi yorumlarını ifade ediyorlar.

- » Araştırmamızda gençlerin, özellikle de genç kadınların erken yaşta evliliklere karşı daha net tavır ve tutum içerisinde olduklarını gördük. Eğitim düzeyi azaldıkça bu tutum ve tavır da güç kaybediyor.
- » Cinsellik, erken yaşta evliliğe meşruiyet sağlayan en önemli “oyunbozan”. Görüşmeciler erken yaşta evliliğe net olarak karşı çıksa da, kızlarının yaşadığı bir fiziksel yakınlık ya da yakınlık ihtimali onları erken yaşta evlendirmelerine zemin hazırlayan ve ona meşruiyet veren bir etken haline gelebiliyor.
- » Yaptığımız görüşmelerde Türkiye’de İslam dini ve inancının kendi başına erken yaşta evliliğe sebep olan bir etken olmadığını gördük. Bir başka deyişle, görüşmecilerimizin hiçbiri dini motivasyonlarla evlenmemişler ya da evlendirilmemişler. Ancak İslam dininde erken yaşta evliliklere meşruiyet veren bir açık kapı olduğu düşünülüyor. Görüşmeciler erken yaşta evliliğe karşı çıksa da, bir çoğunluğu dinen bunun meşru olduğunu ya da gerekli olduğunu ifade ediyor.
- » Görüşmecilerin birçoğu dini değişmeyen ve normatif bir kurallar bütünü olarak görüyor ve geleneksel dini yorumları dinin kendisine eşdeğer olarak görüyor. Ama buna rağmen, dini yorumlara olan güven azalmış bir durumda ve görüşmecilerin önemli bir kısmı da geleneksel yorumlara mesafe alıp kendi yorumlarını ifade ediyorlar.

» Bir yandan günümüzde dinin yorumlanma biçimleri ciddi bir şekilde eleştirilirken, bir yandan da kanaat önderleri ve kurumlar insanlar nezdinde önemini koruyor.

» Erken evliliklerle ilgili yapılan dini yorumlarda halihazırda bırakılan “açık kapılar” tartışmaya açılırsa erken yaşta evliliklerle yapılan mücadelede önemli bir adım atılmış olacak. Nitekim her ne kadar dini aidiyetler erken yaşta evlilikler için bir motivasyon kaynağı olmasa da, dinin insanların pratiklerindeki etkisi ve caydırıcı gücü dikkate alındığında erken yaşta evliliklere meşruiyet veren dini yorumları tartışmaya açmanın etkisinin büyük olacağını düşünüyoruz.

» Şehir ziyaretlerinde Türkiye'deki erken yaşta evliliklerin bağlamına dair genellemeler yapmanın zor olduğunu farkettilik. Çünkü şehirlerdeki farklı sosyo-ekonomik durum ve farklı gelenekler ve normlar erken yaşta evlilik motivasyonlarını ve tecrübelerini de birbirinden farklılaştırıyor. Dolayısıyla, her şehir özelinde daha ayrıntılı araştırma yapmaya ve şehirlerin tekil durumlarına uygun çözüm önerileri ve mücadele biçimleri geliştirmeye ihtiyaç var.

Kingdom of the Netherlands

